

ท
959.342
ส867จ

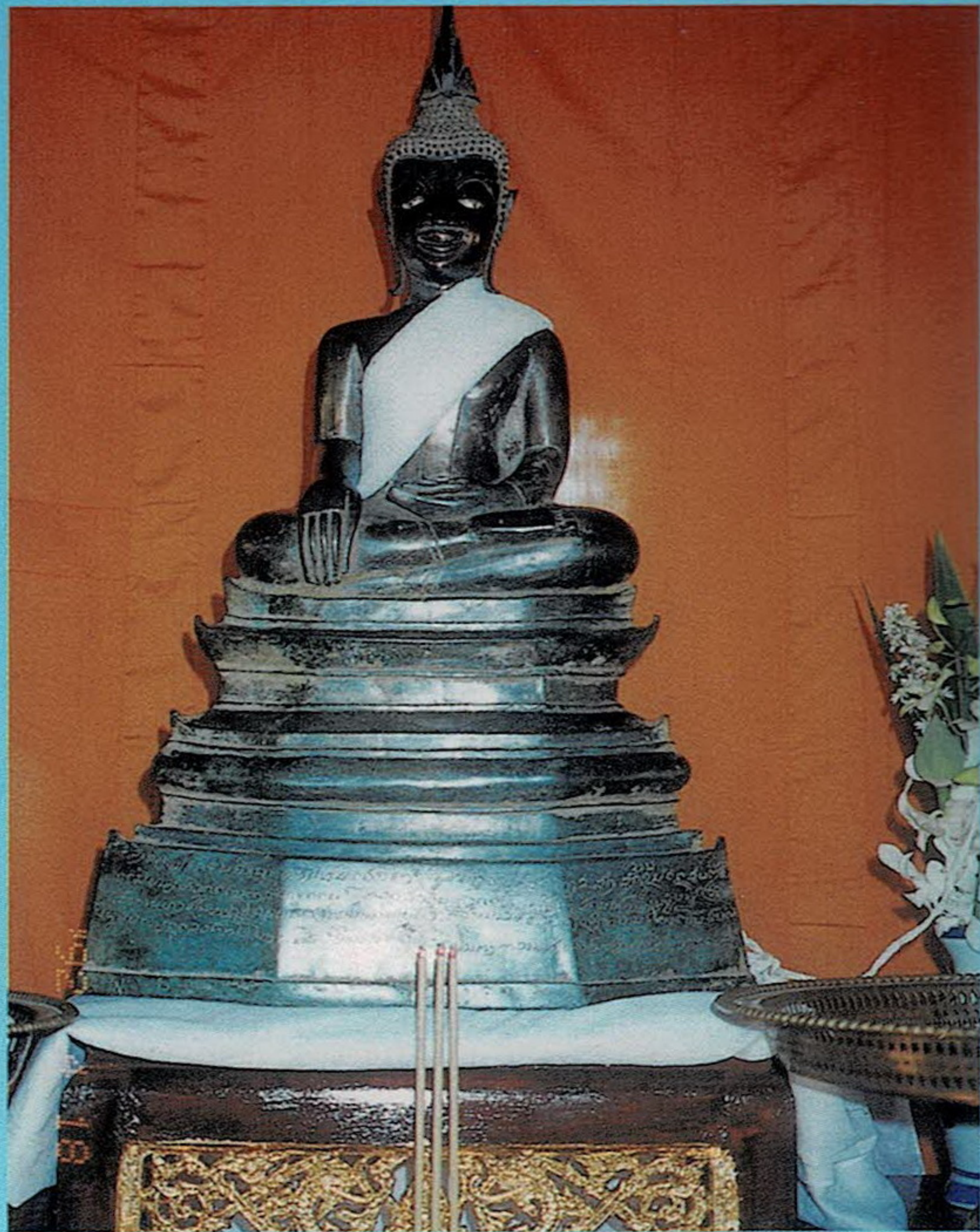
เมืองเลย

กับการสัมพันธ์เมืองหลวงพระบาง

สุริยา บรรพลา
สถาบันราชภัฏเลย
2546

▲ องค์พระประธานวัดกลาง (กู่คำ) ความงดงามเทียบได้กับองค์พระประธานวัดเชียงทอง หลวงพระบาง

▲ พระองค์ทอง ส่วนหนึ่งของชาวเมืองชายขาว

▲ พระพุทธรูปแกะสลักไม้ฝีมือชาวเมืองชายขาวโบราณ

▲ งานจิตรกรรมฝีมือระดับชั้นช่างหลวง (หีบบรรจุหนังสือผูก)

▲ ผ้าห่อใบลาน นิทานคำสอน

กองมูตแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ ร.9 นครราชสีมา

เจ้าเมืองเลย

กับความสัมพันธ์เมืองหลวงพระบาง

พระธาตุเขือดำ กับ ฉัตรขาว

“เมืองเลยเก่า มีเจ้าฟ้าฮ่มขาว

สืบสาววัฒนธรรมประเพณีหลวงพระบางเดิม”

สุรียา บรรพลา

ปี พ.ศ. 2546

เจ้าเมืองเลยกับความสัมพันธ์เมืองหลวงพระบาง

พิมพ์ครั้งที่สอง 2546

โรงพิมพ์ รุ่งแสงธุรกิจการพิมพ์ จังหวัดเลย

จำนวนพิมพ์ 1,500 เล่ม

ราคาเล่มละ 40 บาท

จัดรูปเล่ม : อารีจิต ศรีกลาง

ปกหน้า : สุริยา บรรพลา

ปกหลัง : ประพนธ์ พลอยพุ่ม

ตราสัญลักษณ์ของสภาวัฒนธรรมเมืองชายขาว คือ พระธาตุเขือดำ และฉัตรขาว (สัปทน) หมายถึง เมืองที่มีแผ่นทองคำที่ห้าวเรือและมีเงาฉัตรสีขาวให้ความร่มเย็นเป็นสุขแก่ราษฎร์ เป็นที่พึงพอใจตลอดมา

ที่ปรึกษา

นายทศพล สังขทรัพย์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเลย

เลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม

นายธนาวุฒิ ทิมสุวรรณ

นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดเลย

ดร.สุวารี ศรีปุณะ

ผศ.ร่ำเพย ไชยสินธุ์

เลขที่ ๑๐๕

๗๗-๑๐๕

๓

เลขที่ ๙๕๙.๓๔๒

๙๕๙.๓๔๒

๘๘๖๗๐

เลขที่ ๑๐๙๓๘๒

๑๐๙๓๘๒

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521

ห้ามลอกเลียนไม่ว่าส่วนใดส่วนหนึ่งของหนังสือเล่มนี้ ไม่ว่าในรูปแบบใดๆ

นอกจากจะได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากผู้พิมพ์เท่านั้น

คำนิยม

เมืองเลย เป็นเมืองเก่าแก่ มีโบราณวัตถุแสดงถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และประเพณีวัฒนธรรมความเชื่อต่างๆ ของคนเมืองเลยในสมัยโบราณ ซึ่งสืบเชื้อสาย และมีสายสัมพันธ์พันธุใกล้ชิดกับชาวลาวหลวงพระบาง

หนังสือ “เจ้าเมืองเลยกับความสัมพันธ์เมืองหลวงพระบาง” ได้ให้ความรู้สำหรับการศึกษาเรื่องราวบรรพบุรุษของชาวเมืองเลยมาตั้งแต่ครั้งโบราณ ห้องสมุด หน่วยงานราชการ และประชาชนทั่วไป ควรจะได้อ่านหนังสือเล่มนี้ เพื่อประโยชน์สำหรับปัจจุบันและอนาคตสืบไป

(นายทศพล สังขทรัพย์)

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเลย เขต 1

1 มกราคม 2546

(นายบุญชู ใจรักบุญ รศ.)

ผอ.ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตร

ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตร

0452 000000 5

0452 000000 5

0452 000000 5

คำนิยม

การค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่น อันเป็นรากเหง้าแห่งวิถีชีวิตของชุมชน นับเป็นสิ่งที่ทรงคุณค่าอย่างยิ่ง ตราบเท่าที่คนในชุมชนยังเห็นความสำคัญของประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมท้องถิ่น ย่อมนำมาซึ่งความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน

การค้นพบความสัมพันธ์เมืองเลยกับเมืองหลวงพระบางนับเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่สำคัญยิ่งต่อวิถีชุมชนชาวไทเลย อาจารย์สุริยา บรรพลา ผู้เขียนงานชิ้นนี้ ได้ใช้ความพยายามในการสืบค้นจนเปิดประวัติศาสตร์ชาวเลย ให้เป็นที่รู้จักแก่สังคมในโลกกว้าง ขอชื่นชมในความมุ่งมั่นตั้งใจของผู้เขียน สาระในเล่มนี้จึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ต่อการสร้าง ความภาคภูมิใจ และสืบสานความสัมพันธ์ที่ดีงามระหว่างพี่น้องไท-ลาวต่อไป

(ดร.สุวารี ศรีบุญ)

รองอธิการบดีฝ่ายวัฒนธรรม

สถาบันราชภัฏเลย

2 มกราคม 2546

คำนิยม

อาจารย์สุริยา บรรพลา เป็นผู้มีความสนใจ ใฝ่รู้และรักในการแสวงหา ศึกษา รวบรวมความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น จังหวัดเลย เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอน และเผยแพร่แก่สาธารณชน นับเป็นผู้ที่ได้อุทิศตนเพื่องานวิชาการท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

หนังสือเจ้าเมืองเลยกับความสัมพันธ์เมืองหลวงพระบาง เป็นเรื่องราวที่มีคุณค่าในเชิงประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ควรแก่การเผยแพร่ การนำเสนอข้อมูลในหนังสือเล่มนี้ มิใช่ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอีสาน และประวัติศาสตร์ลาว ปราชญ์ท้องถิ่น ตลอดจนผู้สนใจทั่วไป อาจมีข้อคิดเห็น หรือข้อมูลที่เกี่ยวข้อง อาจารย์สุริยาคงมีความยินดีอย่างยิ่งที่จะได้รับรู้ข้อมูล อันเป็นประโยชน์ และจะช่วยเสริมเรื่องราวให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

หวังว่าหนังสือที่มีประโยชน์ และมีคุณค่าต่อวงวิชาการท้องถิ่น ในลักษณะนี้ จะเกิดขึ้นอย่างสืบเนื่องต่อไป

(ผศ.ร่ำเพย ไชยสินธุ์)

คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

สถาบันราชภัฏเลย

10 มกราคม 2546

คำนำ

หนังสือวิเคราะห์เจ้าเมืองเลย กับความสัมพันธ์เมืองหลวงพระบาง ผู้เขียนมีความตั้งใจที่จะเขียนไว้เป็นอนุสรณ์แห่งชีวิตรับราชการในตำแหน่ง อาจารย์สอนหนังสือด้านนาฏศิลป์ ซึ่งจำเป็นต้องค้นคว้าเพื่อประกอบการแสดงนาฏศิลป์ มาแต่ปี พ.ศ. 2532 จนสามารถนำมาแสดงแสงเสียง ตำนานเมืองเลย ปี พ.ศ. 2543 ปี พ.ศ. 2544 และปี 2545 ที่สนามกีฬาจังหวัดเลย เพื่อเป็นบรรณาการแด่วิญญาณบรรพบุรุษของเมืองชายขาว ต้นกำเนิดทางมานุษยวิทยาของไทยเลย

เมืองชายขาวยังมีวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นของชาวหลวงพระบางหลงเหลือตกค้างในฐานะเมืองชนแดน ระหว่างอาณาจักรสุโขทัย อโยธยา และอาณาจักรล้านช้าง นักมานุษยวิทยาไม่ควรพลาดในการสืบค้นข้อมูลของลาวหลวงพระบางแบบดั้งเดิม ขอบพระคุณ คุณธีรชัย มยุรา ที่เพิ่มยอดพิมพ์ให้จำนวน 500 เล่ม

สุริยา บรรพลา

15 มกราคม 2546

(อ.สิริยา บรรพลา)

ศาสตราจารย์พิเศษ อ.สิริยา บรรพลา

รองอธิการบดี

๐๕-๕๕ มกราคม ๐๑

สารบัญ

หน้า

คำนิยม

คำนำ

สารบัญ

สารบัญภาพ

เจ้าเมืองเลยก่อนปี พ.ศ. 2396 จากเอกสารประวัติศาสตร์ลาว

และท้องถิ่นจังหวัดเลย และบริบททางสังคมวัฒนธรรม 1-18

เจ้าเมืองเลยกับความสัมพันธ์เมืองหลวงพระบาง 19-33

บรรณานุกรม 1 34

บรรณานุกรมสัมภาษณ์ 35

บรรณานุกรม 2 36

สารบัญภาพ

	หน้า
1. เขาควายดำแกะเป็นรูปพระที่วัดกลาง	3
2. พระบางเมืองชายขวามีคำว่าเมืองเลย	6
3. กลดขาวที่ใช้กับนเจ้าฟ้าฮ่มขาวพิธีเลี้ยงปีบ้านทรายขาว	11
4. ทำวุ่นคำ	13
5. แสดง แสง สี เสียง ชุดเจ้าเมืองเลยโบราณ ออกแบบให้หลุดหล่น ตามนามผู้ปกครองจาก เจ้าฟ้า จนถึงท้าว	17
6. เจ้าหญิงมณีไฉและสนม	18
7. คณะสำรวจเมืองหลวงพระบาง พ.ศ. 2543 กับชาวต่างชาติ	39
8. เจ้าของโรงแรมมโนรัก (เฮียฮุ่นและคณะ) ให้การต้อนรับ คณะสำรวจด้วยดี	39
9. พาแลงของชาวหลวงพระบางญาติของเฮียฮุ่น เจ้าของโรงแรมมโนรัก ..	39
10. การแสดงฟ้อนศรีเมืองเลยรับเสด็จ สมเด็จพระพี่นางเธอฯ เมื่อ พ.ศ. 2536	40
11. การแสดงฟ้อนศรีเมืองเลยรับเสด็จ สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เมื่อ พ.ศ. 2538 ณ ตำหนักภูเรือ	40

เจ้าเมืองเลยก่อนปี พ.ศ. 2396 จากเอกสารประวัติศาสตร์ ลาวและท้องถิ่นจังหวัดเลย และบริบททางสังคมวัฒนธรรม

โดย อาจารย์สุรียา บรรพลา

รายงานบรรพชนเจ้าเมืองเลยก่อน พ.ศ. 2396 ที่ปรากฏ ตามตำนาน
ท้องถิ่น เมืองเลย ที่เล่าสืบทอดจากบุคคลรุ่นต่อรุ่น ซึ่งเก็บรวบรวมโดยนายแพทย์
อุทัย เทพธิดา และนายประพนธ์ พลอยพุ่ม นายอำเภอ อุดรธานี จนสามารถแสดง
แสง สี เสียง ตำนานเมืองเลย เมื่อเดือนธันวาคม 2543 งานดอกฝ้ายเกมส์
(พฤศจิกายน) และจนถึง วันที่ 1,2,3,4 กุมภาพันธ์ 2544 งานวันดอกฝ้ายบานฯ
การแสดง แสง สี และเสียง ครั้งที่ 2 ที่สนามกีฬากลางจังหวัดเลย นับว่า
ยิ่งใหญ่คนดูชอบใจทุกฉากทุกตอน เพราะได้ทีมงานของคุณศุภอักษร สนับสนุน
เทคนิค โดยเฉพาะจากประวัติศาสตร์ ตอนสร้างบ้านแปลงเมือง แม้ว่าจะมี
ความคลาดเคลื่อนไปบ้างเพราะรีบร้อนในการจัดแสดง ซึ่งมีตัวละครที่เป็น
เจ้าเมืองและบริวารแต่งกาย เดินออกมารวม 7 ขบวน อันประกอบด้วย

1. ขบวนราชบิดาเจ้าฟ้าร่ม (ฮ่ม) ขาว
2. ขบวนเจ้าฟ้าร่ม (ฮ่ม) ขาว
3. ขบวนท้าวหล้า
4. ขบวนท้าวศิลา
5. ขบวนท้าวสายเดือน
6. ขบวนท้าวเดือนสุข
7. ขบวนท้าวคำแหง

เรื่องราวที่เล่าสืบต่อกันมา แบบปากต่อปาก ก่อนถึงมือนักเขียน เช่น นายแพทย์ อุเทื่อง ทิพรส ลุงเขียว นั้นผู้ที่บันทึกและจดจำจากบรรพชน ของตนเองเล่าให้ฟังไว้ คือ นางมุก ทิพยราช ลูกสาวคนสุดท้องของ ขุนพรมวล ลูกของท้าววานคำ แห่งเมืองทรายขาว (ชายขาว) มีอายุรวม 106 ปี ซึ่งเกิดมาแต่สมัยรัชกาลที่ 5 (เสียชีวิต พ.ศ. 2528) ในส่วนของผู้เขียนก็เป็นลูกหลานของผู้เล่าคนหนึ่ง ที่ศึกษารวบรวมเรื่องราวเหล่านี้มาตั้งแต่อายุยังน้อย เช่นเห็นวัดเทิงเก่าแก่ก็มักจะสอบถามที่มา โดยเฉพาะการศึกษา แบบระบบ มานุษยวิทยาของคนเมืองทรายขาว (ชายขาว) จากพิธีกรรมการเลี้ยงผี ต่อมาเปลี่ยนเป็น การเลี้ยงปี เพราะคำว่า ผีนั้นน่ากลัว พิธีกรรมดังกล่าวมา จะจัดขึ้นทุกปีในวันอาทิตย์แรกของเดือนหก เพื่อให้ผีมหัศจรรย์ หลักเมืองพึงพอใจและดลบันดาลให้ชาวบ้านชาวเมืองอยู่เย็นเป็นสุข มีข้าวปลา อุดมสมบูรณ์ คล้ายพิธีแรกนาขวัญภาคกลาง อุปกรณ์ที่ใช้ เช่น ไห้ว ที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ประกอบด้วย ปลาบ่าว ปลาสาว (แสดงถึงการเริ่มต้นความอุดมสมบูรณ์) หมากพลู บุหรี่ (มวนยา) อย่างละ 5 คำ เหล้า 1 ขวด (คือเครื่องหมายที่ใช้บูชาเทพดั่งมี เรื่องตำนานน้ำอมฤต) เทียน 5 เล่ม เทนชันท์ 5 คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ในสมัยโบราณพิธีการเช่นไห้ว ใช้ควายดำ เมื่อมีการบะบนให้ ผีสมุนช่วย (หมายถึงผีชั้นต่ำกว่า เจ้าเมือง เจ้าฟ้า) ให้งานกิจการที่อยู่ในชั้น วิกฤตเมื่อสมปรารถนาแล้วก็นำควายมาทำพิธีกรรมตอบแทนในความมีน้ำใจของผี เรื่องการฆ่าควายดำเพื่อพิธีกรรมนี้เคยพบเห็นนิยมทำกันในช่วงสงคราม (ปีใหม่ของลาวแบบโบราณ) ในเดือนห้า บางครั้งฆ่าหมูพิธีกรรมด้วย ตามความเชื่อของชาวเมืองชายขาวโบราณ ดังปรากฏมี เขาควายดำ แกะสลัก เป็นรูปพระเพื่อแก้เคล็ดกลาง เก็บไว้ที่อุโบสถวัดกลาง (วัดกู่คำ) เหล่านี้ ล้วนเป็นสัญลักษณ์สื่อความหมาย ด้านอุดมคติ ค่านิยม ความเชื่อ และ ปทัสถานทางสังคม ซึ่งผู้ศึกษาจะต้องอาศัยการตีความตามบริบทพิธีกรรมการ เลี้ยงปีจะปรากฏออกมาในเชิงมานุษยวิทยา เพราะพิธีกรรมเลี้ยงปี คือ ละคร 1 ฉาก แสดงภูมิรู้ที่สะท้อนสังคมวัฒนธรรม

ตามบริบททางสังคมและวัฒนธรรม การเลี้ยงปี (ผี) บรรพบุรุษของชาวเมืองชายขาว สอดคล้องกับพระราชโองาตของพระเจ้าฟ้าจุ่มฯ กล่าวถึงการบอกสอนเรื่องผีแก่ว่า “สามปีจ่งให้ตัวเจ้าทั้งหลายขึ้นเมื่อไหว้เฮาเมื่อฮอดเชียงดง เชียงทองพ้นแล้ว เฮาจักได้บูชาแกนฟ้าถีน ทั้งแกนกม แกนสัง แกนแต่ง แกนเถือก ทั้งเฒ่าเยอ เฒ่าไล แม่อย่างาม แม่ मदทั้งเทวดา รักษาผาตั้ง และสบอ (โองาตพระเจ้าฟ้าจุ่มฯ อ้างถึงใน คีราพร ณ ถลาง และสุกัญญา ภัทรราชัย, 2542, 190)

จากข้อความที่กล่าวมาแสดงถึงบริบททางการเมือง สังคมวัฒนธรรมของชาวเมืองชายขาวสืบทอดเรื่องราว ผ่านพิธีกรรมความเชื่อที่สะท้อนให้เห็นว่าเป็นชุมชนที่เป็นเมืองมาก่อนพุทธศาสนา ลัทธินิกายมหายาน จะเข้ามา มีบทบาทต่อวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนในดินแดนนี้

ภาพที่ 1 เขาควายดำ แกะเป็นรูปพระที่วัดกลาง (ภูคำ)

ที่มา : ถ่ายภาพโดย สุริยา บรรพลา 2542

ในการเขียนบทความครั้งนี้ได้ใช้เรื่องราว และการกำหนดปีพุทธศักราช การครองเมืองของเจ้านายเมืองเลยสมัยโบราณจนถึงการตั้งเมืองเลย พ.ศ. 2396 ตามหนังสือ ชีวประวัติพระคุณเจ้า พระธรรมวรालังการหรือหลวงปู่ศรีจันทร์ วัณณาโก วัดศรีสุทธาวาส โดยคณะศิษยานุศิษย์ (พระสงฆ์เรียบเรียงเพราะว่าท่านเป็นนักปราชญ์ ที่เคยอ่านจากหนังสือผูกและใบลาน) เมื่อปี พุทธศักราช 2537 เป็นตัวตั้ง

เพื่อการคำนวณปี พ.ศ.การครองเมืองของแต่ละเจ้าเมือง กษัตริย์ลาวมาเป็นตัวเทียบเคียง จะทำให้ทราบว่า รายนามเจ้าเมืองเลยสมัยก่อน พ.ศ. 2396 นั้น เรียกตามภาษาท้องถิ่นว่าอย่างไร และเรียกเป็นทางการแบบลาวว่าอย่างไร โดยอาศัยหนังสือประวัติศาสตร์ลาว หลายเล่ม (ตามบรรณานุกรม) เป็นเครื่องชี้วัด เนื่องจากประวัติศาสตร์ลาว มีการปริวรรตและกลั่นกรองจากนักปราชญ์ชั้นสูงในราชสำนักบันทึกไว้

ในการเริ่มต้นค้นคว้าเรื่องราวของบรรพชน เมืองทรายขาว (ชายขาว) เริ่มจากพิธีกรรมของชะง้าและนางเทียม ซึ่งเป็นหัวหน้าประกอบด้วย นางหนูพิน เกษทองมา นางเทียม ตำแหน่ง เจ้าราชวงศ์ รับมอบการครอบพิธีกรรมจาก มารดาและยาย นายแก่น มีมะจำ ชะง้า ตำแหน่ง เจ้าอุปฮาด บุคคลที่เป็นผู้นำในการจัดพิธีกรรมการเลี้ยงผี (ปี) ในแต่ละปี

ทั้งสองท่านนี้ จะได้รับการถ่ายทอด จากบรรพชนของตน โดยมากจะเป็นกลุ่มชนเชื้อสายเดียวกัน ในตระกูลเดียวกัน เป็นผู้รับทอด เช่นนางหนูพิน เกษทองมา รับถ่ายทอดจากนางก่อง กองเงิน นางก่อง ทองเงิน รับการมอบหมายจากไชน่ปิว ส่วนนายแก่น มีมะจำ รับทอดมาจากบิดานายฮาด มีมะจำ

จากตำแหน่งทรงเจ้าราชวงศ์ และเจ้าอุปฮาด สะท้อนให้เห็นถึงฐานะ

ทางการเมือง ของลาวแบบเดิม ที่เมืองทรายขาว (ชายขาว เมืองเลย โบราณ) ที่เรียกว่า อาญาสี่ คือ ประกอบด้วย เจ้าเมือง อุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตร เมืองจึงจะมีการดำรงไว้ ดังคำภาษิตโบราณว่า “ไพร่บ่อพร้อมแปลงบ้าน บ่อเฮือง” นั้นหมายถึง ผู้ปกครองเมืองต้องมีราษฎร นับถือ สรรเสริญ ดังนั้น เจ้าเมืองจะต้องปกครองราษฎรด้วย คุณธรรม ความเชื่อมสกับหลักศาสนา และลัทธิ การบูชาเทววงศ์ จนกลายเป็น “ธรรมมิราช” คือ ได้รับการยกย่อง ในฐานะเจ้าแผ่นดินที่สนใจศาสนา ทะนุบำรุงศาสนา จนราษฎรมีความศรัทธา การผสมผสานทางวัฒนธรรมและการปรับปรุงวัฒนธรรม น่าจะมีผลมาจากการแพร่กระจายวัฒนธรรมจากจุดศูนย์กลางมายังชายขอบอาณาจักรล้านช้าง ที่เป็นวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมของกลุ่มชนชาวจังหวัดเลย มาแต่สมัยพระเจ้าฟ้าจุ่มแหล่งหล้าธรณี

เป็นที่น่าสังเกตว่า “คำว่าเมืองเลย” เป็นคำที่ติดอยู่ฐานพระบาง เมืองชายขาว หรือพระพุทธรัตนมนี ศรีเมืองทรายขาว ตำนานเมืองเลย ซึ่ง สร้างโดยพระยาชายขาว

ภาพที่ 2 พระบางเมืองข่าขาว (พระพุทธรัตนมนีศรีเมืองข่าขาว) มีคำว่าเมืองเลย
ที่มา : ถ่ายภาพโดย สุริยา บรรพลา

นักวิชาการสันนิษฐาน อายุพระพุทธรูปองค์นี้จากจารึกที่กล่าวถึง “ลังกา 74” ว่า น่าจะตรงกับ พ.ศ. 2255 โดยคำนวณจาก การใช้อักษรที่จารึก เรื่องราวขององค์พระพุทธรูป พระบางเมืองชายขาวหรือพระพุทธรัตนมนีศรี เมืองชายขาว (ทรายขาว) ตำนานเมืองเลย นี้ และข้อความที่น่าสนใจ คือ กล่าวถึง พระยาชายขาวเป็นผู้สร้างพระพุทธรูปองค์นี้ ไว้ คำว่าพระยา หมายถึง บรรดาศักดิ์สูงกว่าพระต่ำกว่าเจ้าพระยา (ราชบัณฑิตยสถาน, 2525, หน้า 578) จากการรวบรวมลำดับกษัตริย์ลาว ของสำนักงานโบราณคดี และ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่ 8 อุบลราชธานี (2543 : 50) กล่าวถึงพระยาชายขาวว่า คือ ท้าวแท่นคำ (ท้าวคำเฮือง) ได้เป็นเจ้าเมืองชาย (เมืองชายขาว) เรียกกันว่า “พระยาชายขาว” และเสด็จขึ้น เสดยราชย์เป็นกษัตริย์ครองเมืองหลวงพระบาง ต่อจากพระราชบิดา (พระเจ้าไชยจักรพรรดิแผ่นแผ้ว) ทรงพระนามว่า “พระยาสุวรรณบัลลังก์” เรียกว่า “พระยาลำน้ำ” “ซึ่งมาจากคำว่า “ท้าวหล้า” และเอกสารพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐฯ กล่าวว่า “ศักราช 842 ขวด ศก (พ.ศ. 2023) พระยาล้านช้าง (พระยาไชยจักรพรรดิแผ่นแผ้ว) ถึงแก่กรรมและพระราชทานให้อภิเษกพญาชายขาว (พระยาสุวรรณบัลลังก์) เป็นพญาล้านช้างแทน (พงศาวดารย่อเมืองเวียงจันทน์หน้า 144) เมื่อนำ พ.ศ. 2023 ไปเทียบกับ การครองเมืองเจ้าเมืองเลยก่อน พ.ศ. 2396 จากคณะศิษย์ยานุศิษย์หลวงปู่ศรีจันทร์ เรียบเรียงไว้ คือ ท้าวหล้า น้ำ ตามคำเรียกของคนท้องถิ่นที่เมืองชายขาว เรียกมา (ผู้ทรงท้าวหล้า น้ำ ปัจจุบันคือ นางกี ฝูยขันธุ์ สืบทอดมาจากมารดาและยาย) ผู้เขียนขอ นำ ช่วงปี พ.ศ. ที่เจ้าเมืองเลยโบราณ ปกครองตามพุทธศักราชต่อไปนี้ นำเสนอเพื่อการเปรียบเทียบเพื่อความกระจ่างชัดระหว่างคนท้องถิ่นเล่าแบบมุขปาฐะกับความเป็นจริงตามที่นักปราชญ์ลาวบันทึกเกี่ยวกับการปฏิสัมพันธ์ของคนลุ่มแม่น้ำเลยกับรากเหง้าทางวัฒนธรรมดังนี้

1. ราชบิดาเจ้าฟ้าร่ม (ฮ่ม) ขาว พ.ศ.1897 - 1935
2. เจ้าฟ้าร่ม (ฮ่ม) ขาว พ.ศ. 1935 - 2015

3. ท้าวหล้า น้ำ พ.ศ. 2015 - 2051
4. ท้าวศิลา พ.ศ. 2051 - 2056
5. ท้าวสายเดือนและท้าวเดือนสุข พ.ศ. 2162 - 2215
(คณะศิษยานุศิษย์, 2537, หน้า 20 - 21)

เมื่อนำรายนามของเจ้าเมืองเลยโบราณเหล่านี้เทียบปีศักราชการครองราชกษัตริย์ลาว มาวิเคราะห์พบว่า

ราชบิดาเจ้าฟ้าสมขาวเจ้าเมืององค์ที่ 1 นี้เป็นผู้นำหมู่บ้านที่เป็นผู้อพยพผู้คน (ราษฎร) จากเมืองหลวงพระบาง (พ.ศ. 1987 - พ.ศ.1935) มีเชื้อสายของกษัตริย์จากเมืองหลวง พระบาง จึงเรียกว่า “ราชบิดาเจ้าฟ้าสมขาวเจ้าเมืองคนแรกแยกเชื้อสายมาจากหลวงพระบางน้อย” จากเอกสารประวัติศาสตร์ วัดหัวราชอาณาจักร เล่มที่ 11 กล่าวถึงวัดบ้านทรายขาวเป็นวัดเก่าแก่ที่บันทึกเรื่องราว ได้แก่ วัดโพธิ์เย็น (วัดใต้) สร้าง พ.ศ. 1900 ส่วนวัดกลางสร้างเมื่อ พ.ศ. 1200 ห่างจากวัดโพธิ์เย็น 100 ปี แต่ส่วนที่น่าสนใจคือ พระธาตุกุดเหือคำ ตามทะเบียนวัดกล่าวว่าสร้างเมื่อ พ.ศ. 1890 และสร้างวัดกู่คำเสร็จ พ.ศ. 1200 ข้อมูลเหล่านี้ล้วนสนับสนุนเรื่องราวเมืองชายขาวว่ามีมาแต่ยุคโบราณ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าสังคมและวัฒนธรรมเมืองชายขาวคือสังคมวัฒนธรรมแบบลาวหลวงพระบางดั้งเดิม

จากเอกสารและเรื่องราวที่บันทึกไว้เท่าที่มีอยู่ เมืองชายขาวนี้ มีผู้คนอาศัยมาก่อน ซึ่งเป็นพวกลาวหลวงพระบาง อพยพมาหาแหล่งทำมาหากิน จนผู้คนมากขึ้นตามลำดับ เมืองชายขาวมีความสัมพันธ์กับชาวหล่มเก่ามาแต่ครั้งโบราณและเป็นชนกลุ่มเดียวกันทั้งทางภาษาวัฒนธรรม สมเด็จพระยาดำรงได้บันทึกเรื่องของเมืองหล่มเก่าว่าเป็นเมืองที่หลบหนีภัยทางการเมืองของชาวลาวหลวงพระบาง เชื้อสายจากราชวงศ์ มาปกครองชาวเมืองเลยและหล่ม คงย้ายมามากขึ้นเพื่อหลบภัยทางการเมืองในสมัยพระเจ้าล้านคำแดง ช่วงนางมหาเทวี (พระนาง) แก้วเกดสี พระภักคินีเจ้าสามแสนไทยผู้ครองอำนาจ

เบื้องหลังกษัตริย์ มาแต่สมัยพระเจ้าล้านคำแดง (พ.ศ. 1959 - พ.ศ. 1970) พระนางมหาเทวีชอบประหารพระเจ้าแผ่นดิน เพื่อจะให้แสนเมือง สามีลูกชาย ปู่เลี้ยงขึ้นครองราชย์แทนเจ้านายเชื้อพระวงศ์ที่ถูกพระนางแก้วเกิดสีประหารชีวิต ได้แก่

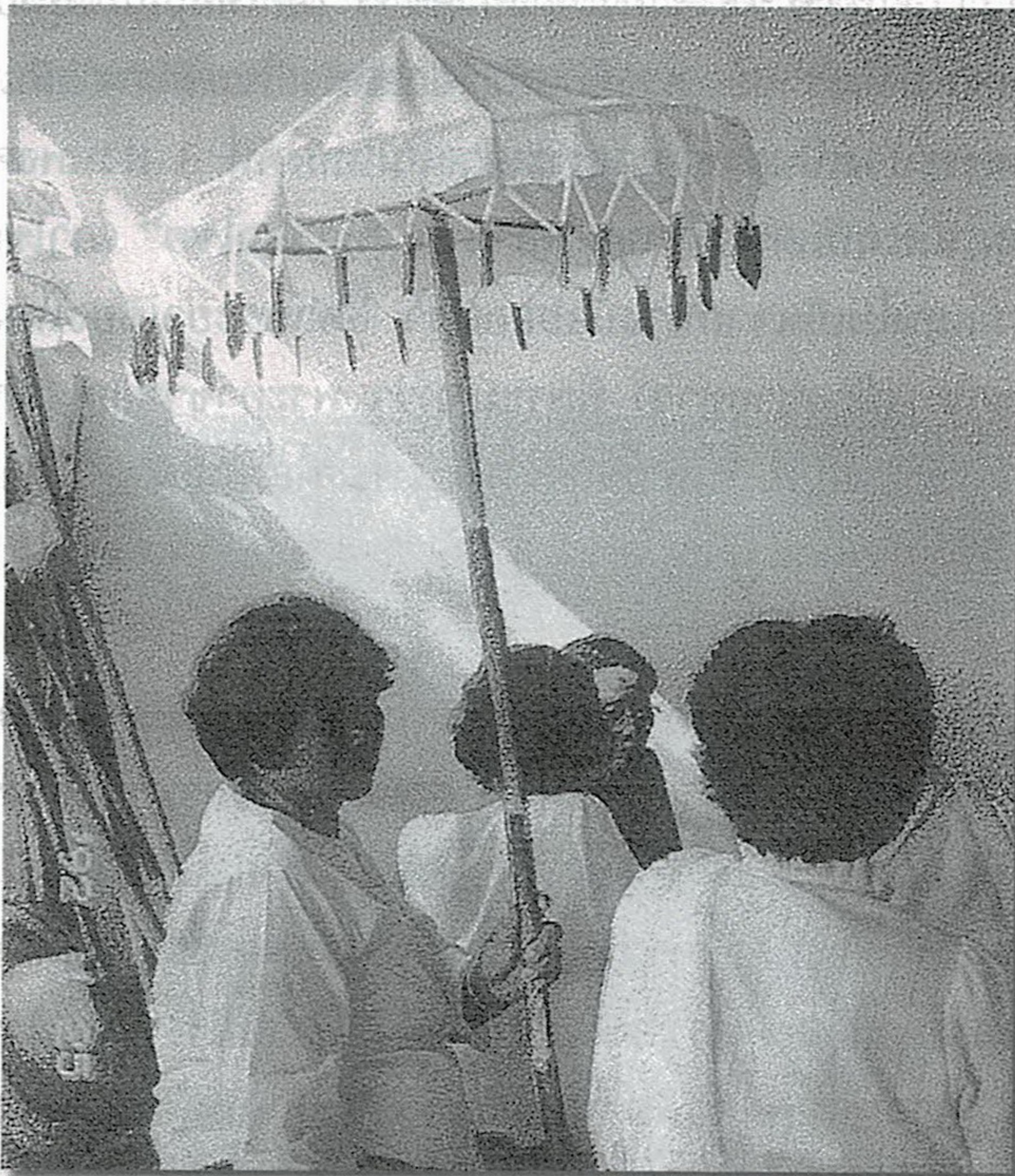
- 1) พระยาพรหมมทัต (เจ้าพรหมกุมาร) ครองราชย์ได้ 10 เดือน ถูกนางแก้วเกิดสีประหารที่ผาพาน เป็นโอรสองค์ที่ 1 ของพระเจ้าล้านคำแดง
- 2) ท้าวยุคล โอรสองค์ที่ 2 พระเจ้าล้านคำแดงครองราชย์ได้ 8 เดือน ถูกประหารที่ผาดาว
- 3) พระยาปาก (ท้าวคำเต็ม - ท้าวก้อนคำ) เป็นโอรสองค์ที่ 5 ในพระเจ้าสามแสนไทครองราชย์สมบัติได้ 1 ปี 6 เดือน พระนางแก้วเกิดสีประหารที่คกกเรือ
- 3) ท้าวเต็มข้าโอรสองค์ที่ 3 เจ้าสามแสนไท หรือพระยาปากห้วยหลวง ครองราชย์ได้ 4 เดือน พระองค์รู้ตัวก่อนจึงเสด็จกลับปากห้วยหลวง และสวรรคตปลงพระอัฐิที่บ้านบ่อบางใกล้ห้วยหลวง
- 5) ท้าวลือชัย (ท้าวใส) โอรสองค์ที่ 2 พระเจ้าสามแสนไทปกครองเมืองกะบอง ครองราชย์ได้ 6 เดือน ทรงทราบว่าจะถูกประหารจึงทำอัตวิบากกรรมที่อุทยาน
- 6) ไค (ท้าวไคบัวนาน) เป็นหลานพระเจ้าสามแสนไทครองเมืองเชียงสา ครองราชย์ได้ 3 ปี ถูกประหารที่สบเชียงคาน
- 7) ท้าววัง ที่ปกครองนครเวียงจันทน์ เป็นโอรสองค์ที่ 4 พระเจ้าสามแสนไทย พระองค์ไม่มาจากนครเวียงตามคำเชิญ เนื่องจากเกรงถูกลอบปลงพระชนม์
- 8) พระยาคำเกิด เป็นโอรสของพระเจ้าสามแสนไทเกิดกับนางสนม กล่าววาทนเป็นเจ้าสามแสนไทมาเกิดเนื่องจากจำข้าราชการบริพารได้หมด ครองราชย์ได้ 3 ปีก็ถึงแก่อสัญกรรม (ต่อมาข้าราชการบริพารนำพระนางแก้วเกิดสีประหารชีวิต)

(079) ในขณะที่จุดศูนย์กลางของการบริหารงาน อาณาจักรล้านช้าง (หลวงพระบาง) มีความวุ่นวาย ภายหลังรัชกาลพระเจ้าล้านคำแดง หลัง พ.ศ.1972 เอกสารท้องถิ่นจังหวัดเลยระบุว่า เป็นสมัยที่เจ้าฟ้าร่ม (ฮ่ม) ขาว ปกครอง เมืองชายขาว พระนามเดิมว่า (ท้าวสื่อไชย) เป็นโอรสองค์ที่ 3 ของพระยาสามแสนไทย ได้เป็นเจ้าเมืองชายขาว (เมืองชายขาว) ก่อนขึ้นเสวยราชย์มีพระนามว่า ชายมอย (เจ้าชายดำ) (พงศาวดารฉบับลูกขุนอ้างถึงในสำนักงานโบราณคดี และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 8, 2543, หน้า 50) เมื่อขึ้นเสวยราชย์ ทรงพระนามว่า “พระเจ้าไชยจักรพรรดิแผ่นแผ้ว” ช่วงประมาณ พ.ศ. 1981 - 2023 ตรงกับรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ แห่งกรุงศรีอยุธยา

ส่วนเรื่องราวของเจ้าฟ้าร่มขาว (พระเจ้าไชยจักรพรรดิแผ่นแผ้ว) เจ้าเมืององค์ที่ 2 ที่ปลูกฝังในจิตสำนึกของคนชาวเมืองชายขาว อย่างแน่นแฟ้นกว่าเจ้าเมืองพระองค์อื่นๆ นั้น สันนิษฐานจากหลายประเด็นเป็นความเชื่อของชาวบ้านที่มีต่อ “เจ้าฟ้าฮ่มขาว” พระองค์นี้

พระองค์ครองเมืองชายขาว พ.ศ. 1935 - พ.ศ. 2015 เป็นผู้มืบทบาททางการเมืองและการปกครอง ที่นำเอาพุทธศาสนา เข้ามาปลูกฝังให้ชาวบ้านประพฤติปฏิบัติอย่างจริงจัง เพื่อประชาชน จะได้ทราบซึ่งในพระธรรม คำสอน คือ ถึงวัน 8 ค่ำ 15 ค่ำ ข้างขึ้นข้างแรม ชาวบ้านที่เคร่งครัดในสมัยก่อนจะจุดเทียนไว้ที่โบสถ์วัดคู่คำให้สว่างไสว ประดับประดาด้วยตุงหรือธง แล้วไหว้พระสวดมนต์ จนถือเป็นธรรมเนียมว่า ทุกวันขึ้น และแรม 8 ค่ำ 15 ค่ำ ชาวบ้านจะเข้าวัดฟังธรรมหากไปทำงานไร่นา จะถือว่า “ชะล่า” เกี่ยวกับที่มา “เจ้าฟ้าฮ่มขาวนี้ พระองค์เป็นกษัตริย์ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้นำทางศาสนา เมื่อเสด็จไปที่แห่งใดจะมีเศวตฉัตร สีขาวกางกั้นแดดกันลมให้” ชาวบ้านเรียกว่า “สัปทน” เมื่อสืบค้นไปถึงประวัติศาสตร์เกี่ยวกับเชื้อพระวงศ์ของพระองค์ที่อยู่ในราชวงศ์หลวงพระบาง เป็นพระสหายกับเจ้ามหาชีวิต เมืองหลวงพระบาง

(ตำนานเล่ามาแบบมุขปาฐะ) พระองค์น่าจะนำลัทธิของการนับถือพุทธศาสนา

ภาพที่ 3 กลตขาว ที่ใช้กับนเจ้าฟ้าสยามขาว พิธีเลี้ยงปีบ้านทรายขาว

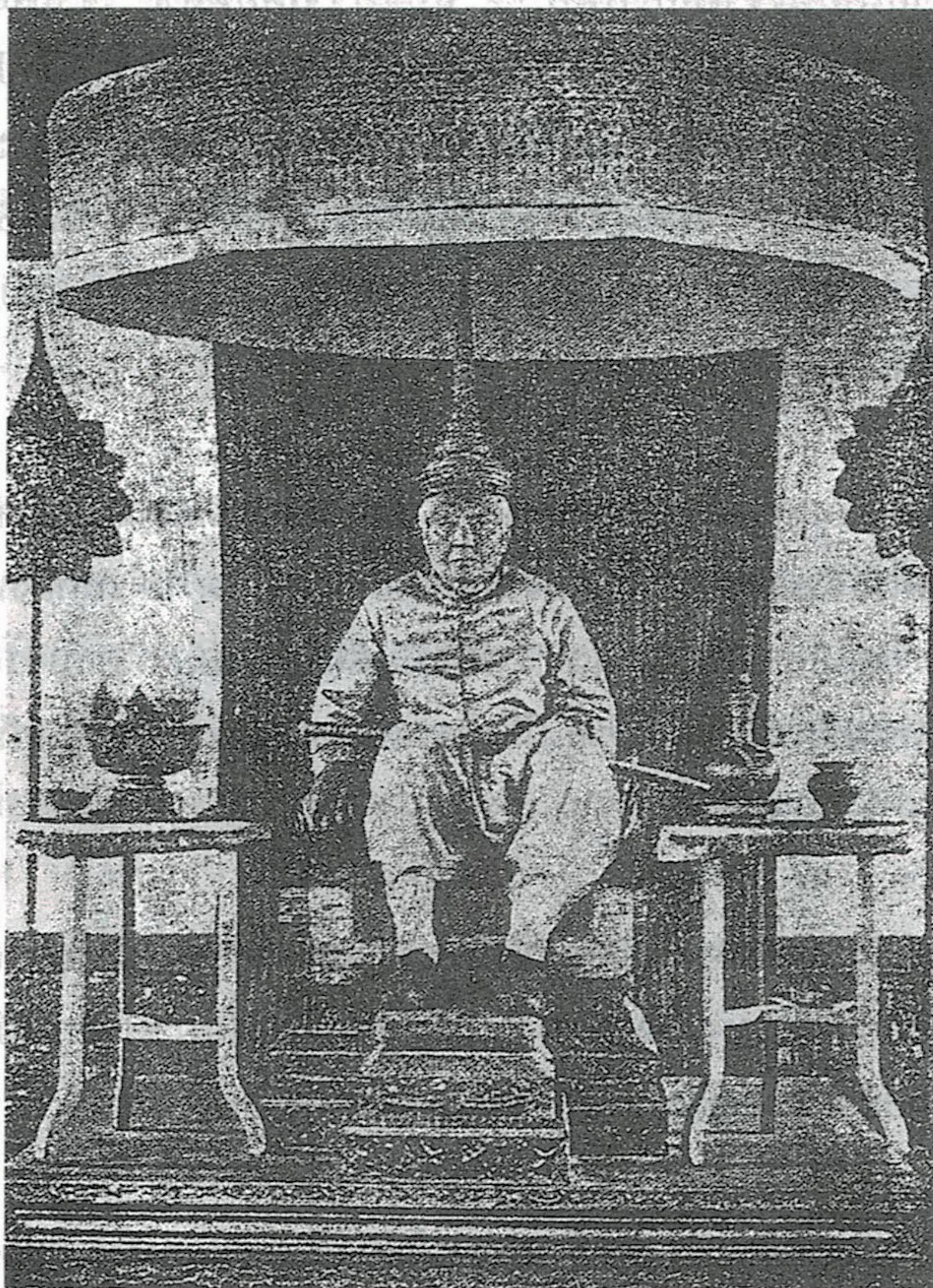
ที่มา : ถ่ายภาพโดย สุริยา บรรพลา 2542

มาแต่สมัยพระนางคำหยาด (พระนางแก้วแกงยา) นำพระบางมาเพื่อให้ชาวบ้านชาวเมืองกราบไหว้บูชาแทนการนับถือผีบรรพชน ดังปรากฏว่ามี การนำเขาควายดำที่ฆ่าพลีกรรม บูชาผีเจ้าเมืองของชาวบ้านทรายขาว แกะ สลักเป็นรูปพระแล้วเก็บไว้ ในอุโบสถวัดภูคำ มาแต่ช่วง ต่อระหว่าง การนับถือ ผีบรรพชน และพุทธศาสนา ผสมกลมกลืนเข้าด้วยกัน ดังปรากฏว่า เมื่อถึง เดือนหก อาทิตย์แรก ชาวบ้านจะแต่งกายด้วยชุดขาวหม่ขาว - นุ่งขาว ถือ “พาร้างน้อย” ไปเลี้ยงผีปู่ตา

ที่หอโองการเมื่อนำเอา พ.ศ. 1935 - พ.ศ. 2015 ที่คณะศิษยานุศิษย์หลวงปู่ศรีจันทร์ กล่าวว่า เจ้าฟ้าร่มขาวครองเมืองชายขาว เมื่อเทียบกับปีพุทธศักราชที่ลำดับกษัตริย์ลาว ครองราชย์ ตรงกับสมัยรัชกาลพระไชยจักรพรรดิแผ่นแผ้ว ครองเมืองหลวงพระบางเป็นราชโอรสพระเจ้าแสนไทองค์ที่ 3 ส่วนพงศาวดารล้านช้างฉบับเดิม และฉบับศาลาลูกขุน กล่าวว่า “ท้าวลือไชย” (ภไชย) เป็นโอรสพระยาสามแสนไทเกิดจากนางน้อยออกสา ธิดาพระยาเชียงใหม่ ได้ไปครองเมืองชายขาว (เมืองชายขาว) มีพระนามว่า พระยาขามอย (ดำ) ภายหลังได้ขึ้นครองราชย์สมบัติเป็นพระยาไชยจักรพรรดิแผ่นแผ้ว (สำนักงานโบราณคดี และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ที่ 8, 2543, หน้า 41)

ต่อมาคือท้าวหล้าน้ำเจ้าเมืองคนที่ 3 ครองราชย์ แทนเจ้าฟ้าฮ่มขาว ภายหลังที่เจ้าชายดำหรือเจ้าฟ้าฮ่มขาว “พระเจ้าไชยจักรพรรดิแผ่นแผ้ว” ครองราชย์ที่นครหลวงพระบาง ท้าวหล้าน้ำหรือพระยาล้านน้ำ (พื้นเมืองเรียกว่าหล้าน้ำ) มีมเหสีชื่อนางหล้า คำนางเป็นค้ายกย่องและให้เกียรติผู้หญิงคนนั้นว่า เป็นลูกท่านหลานเธอ คนธรรมดาเรียกว่า “อี” นำหน้า ท้าวหล้าน้ำเรียกเป็นทางการว่า “ท้าวแท่นคำ” เดิมชื่อ “ท้าวคำเฮือง” เป็นเจ้าเมืองทรายขาว เมื่อ พ.ศ. 2015แล้วจึงขึ้นครองราชย์ที่เมืองหลวงพระบาง แทนท้าวก้อนแก้ว (พระยาเชียงลอ) เมื่อ พ.ศ. 2023 (สำนักงานโบราณคดี และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 8, 2543, หน้า 51) ท้าวหล้าน้ำนี้จะหมายถึงพระยาล้านแสนไท ไตรภูวนาท” ตามตำนานท้องถิ่นระบุว่า ท้าวหล้าน้ำ สร้างวัดเทิงเกี่ยวกับที่มาของคำพื้นถิ่นกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นน่าจะสันนิษฐานได้ว่า ท้าวหล้าน้ำ มาจากคำว่า “ท้าวหล้าน้ำหรือพระยาล้านน้ำ” ซึ่งการเล่าแบบมุขปาฐะของชาวจังหวัดเลย อาจแปร่งทางสำเนียงไปบ้าง พระยาล้านแสนไท ให้ท้าวพระยาไปอัญเชิญพระบางที่เมืองเวียงคำ มาไว้ยังวัดเชียงกลาง เมืองศรีสัตนาคนหุตล้านช้างร่มขาวแล้วจึงสร้างวิหาร และวัดมโนรมย์ และอัญเชิญพระบางมาไว้ยังวิหารนั้น (การพระราชกุศล ในสมัยพระชนมายุ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า

เจ้าอยู่หัวบรรจบ 100 ปี, ประชุมพงศาวดารภาคที่ 33 เล่มที่ 20 อ้างถึงใน
สำนักงานโบราณคดี และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่ 8, 2543, หน้า 60)
สันนิษฐานว่า น่าจะเป็น พ.ศ. 2034 - พ.ศ. 2039

ภาพที่ 4 ท้าวอุ่นคำ

ที่มา : เดิมวิภาคพจนกิจ, 2540, 156

ท้าวศิลาเจ้าเมืองคนที่ 4 ครองเมืองเลยมาแต่ พ.ศ. 2051 - 2056 มีภรรยาชื่อนางสุขุม สร้างวัดทุ่งคั่นธง สันนิษฐานว่า ปกครองเมืองแทน ท้าวคำเอื้อง ท้าวศิลานี้มีตำนานเล่าสืบต่อกันมาว่าเป็นกษัตริย์ที่ได้แต่งงานกับนางผมหอมธิดาข้างที่ลอยผอบ ผมหอมมากับแม่น้ำเลย บางตำนานเรียกว่า ท้าววรจิตร

ท้าวสายเดือนเจ้าเมืองคนที่ 5 และท้าวเดือนสุข เจ้าเมืองคนที่ 6 พระองค์ได้บูรณะวัดโพธิ์เย็น ซึ่งสร้างมาแต่ปี พ.ศ. 1900 โดยปลูกต้นไม้รอบวัดเป็นจำนวนมาก เพื่อสืบสานต่อพระพุทธศาสนาทั้งสอง พระองค์ครองเมืองเมื่อ พ.ศ. 2162 - พ.ศ. 2215 เมื่อนำเอาพุทธศักราช 2255 ดังนั้นจึงสันนิษฐานว่า “พระพุทธรัตนมณีศรีเมืองชายขาวตำนานเมืองเลยคงจะสร้างในสมัยท้าวสายเดือนและท้าวเดือนสุข

ส่วนท้าวเดือนสุขเจ้าเมือง คนที่ 6 สมัยนี้มีประชากรเพิ่มมากขึ้น การสาธารณสุขไม่เพียงพอ อาศัยลำน้ำเลย ในการบริโภค และแหล่งน้ำสาธารณะ หลวง บุ่งแก้ง บุ่งค้อและห้วยอีร่อน น้ำทบเป็นต้น ราษฎรมีอาหารไม่เพียงพอ และเกิดโรคอหิวาตกโรค จึงได้ย้ายเมืองโดยแห่แหนผู้คนมาหาทำเลที่ตั้งใหม่ คือ บริเวณบ้านแห่ ริมน้ำหมัน ในปัจจุบัน

ข้อคิดเห็นส่วนตัวของผู้เขียนเกี่ยวกับการล่มสลายของเมืองชายขาวซึ่งได้มาจากการออกภาคสนามน่าจะมาจากสาเหตุของจีนฮ่อฆ่าฟันชาวเมืองจนเกิดเป็นตำนานจีนฮ่อฆ่าหญิงท้องหลังองค์พระประธานวัดเทิง

บ้านนาออกและบ้านปากทบร้างเพราะจีนฮ่อดังมีตำนานเรื่อง “ร่องฮ่อแดง” ที่บ้านโพนงาม ประมาณปี พ.ศ. 2416 - พ.ศ. 2436 ที่จีนฮ่อ บุกฆ่าฟันชาวลาวแถบกลุ่มแม่น้ำโขง และจากการเปรียบเทียบปี พ.ศ. พระนาม และ

ชื่อเรียกตามท้องถิ่นมีความสอดคล้องทางความหมายของชื่อพระนามและลักษณะทางพฤติกรรมวีรกรรมที่เจ้าเมืองชายขาวได้สร้างไว้มีความสอดคล้องกับรายนามกษัตริย์ลาวที่ตำนานพ่อขุนบรมบันทึกไว้มาก

ส่วนท้าวคำแสน (หลวงศรีสงคราม) เจ้าเมืองคนที่ 7 เจ้าเมืองเลย ปี พ.ศ. 2396 เนื่องจากมีความดีความชอบ ในคราวไปรบศึกเมืองเขมร ในกองทัพเจ้าพระยาบดินทร์เดชา (สิงห์ สิงหเสนีย์) ในสมัยรัชกาลที่ 3 เกี่ยวกับเจ้าเมืองท่านนี้มีความอยู่ยงคงกระพัน ฟันไม่เข้าแทงไม่ระคายผิวหนัง พ.ศ. 2396 ไปราชการทัพเชียงใหม่ว่ายกไปตีเชียงตุง ข้าศึกจับหลวงศรีสงครามได้แทงฟันด้วยหอกดาบไม่ตาย เพราะมีวิชาคงกระพันหนังเหนียว.... ชาวเมืองเลยนับถือมากได้สร้างศาลไว้เป็นที่ระลึก ชื่อว่า ศาลเจ้าพ่อคำแสน (นิวัฒน์ พ.ศรีสุวรรณนท์, 2512, หน้า 238)

การสืบค้นทางมานุษยวิทยา ที่สนับสนุนเรื่องการย้ายเมืองเลยมาอยู่ บ้านแห่ ดังพบความสัมพันธ์ระหว่างนางเทียม ของบ้านแห่และบ้านหนองผักก้าม มีความสัมพันธ์กับ แม่นางเทียม บ้านทรายขาว หากท่านผู้อ่านอยากศึกษาเรื่องราวความสัมพันธ์ระหว่างเมืองเลยเก่ากับเมืองเลยใหม่ ให้ดูความสัมพันธ์ของนางเทียม ที่บ้านทรายขาวในวันอาทิตย์แรกของเดือนหก พบว่ามีนางเทียมทั่วสารทิศ ทั้งที่มาจากบ้านแห่และบ้านหนองผักก้าม มาร่วมพิธีรำแสดงความยินดีในวันอาทิตย์แรกของเดือนหก อาทิ ขะจำในนามเจ้าปู่อาจแก้ว

สรุป ชุมชนชาวยาวเป็นชุมชนของชาวลาวหลวงพระบางที่มาตั้งเมือง
หนาแน่นช่วงสมัย พระเจ้าฟ้างุ้มแหล่งหล้าธรณี ครองราชย์ พ.ศ. 1896 - 1916
และคงความเป็นเมืองหน้าด่านที่เชื้อพระวงศ์ต้องมาปกครองก่อนขึ้นครองราชย์
ที่นครหลวงพระบางหลายพระองค์ เช่น “พระเจ้าไชยจักรพรรดิแผ่นดินแก้ว”
“พระยาหล้าสามแสนไท” ความสัมพันธ์ ระหว่าง ชาวยาว เมืองเลยโบราณ
(เพราะคำนี้ ติดอยู่กับฐานพระพุทธรัตนมนีศรีเมืองชาวยาว มาแต่ปี พ.ศ. 2255)
กับเมืองเลย ปัจจุบันมีความสัมพันธ์มากทีเดียว ทางด้านกลุ่มชาติพันธุ์ระหว่าง
ศูนย์กลาง ของการกระจายอำนาจทางการเมืองและการปกครองที่เรียกว่า
หลวงพระบาง และการพัฒนาการจากเมืองชาวยาว (เมืองเลยเดิม) มาเป็น
เมืองเลย เมื่อ พ.ศ. 2396 ดังมีความสัมพันธ์ระหว่าง นางเทียม ของทั้ง 2
หมู่บ้านและความห่างไกล ระหว่าง เมืองชาวยาวกับเมืองเลยใหม่ ระยะทาง
ห่างเพียง 35 กิโลเมตร การพัฒนาเมืองเลยใหม่น่าจะมาจากผู้คนหลายแหล่ง
เช่น เชียงคาน ปากเหือง เมืองบ่อแตน เมืองไชยบุรี โดยมีชาวเมืองชาวยาว
เดิมเป็นผู้บุกเบิกหากมีการตั้งนามสกุลมาแต่สมัยอยุธยาตอนปลายแล้ว เชื่อว่า
จะต้องพบนามสกุล ของทั้งสองเมืองเลยเก่าและเมืองเลยใหม่ อย่างแน่นอน
เนื่องจากการอพยพผู้คนมานั้นช่วงปลายสมัยอยุธยา แต่ตั้งนามสกุลกันในสมัย
รัชกาลที่ 6

ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่คนเฒ่าคนแก่เล่าขานสืบมา นั้นมีค่ามากหลาย
ไม่ใช่ฟังหูไว้หู หากแต่ต้องศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม และหาข้อมูลมาประมวลเป็น
ภาพโดยรวมๆ ทั้งจากตำนานและเอกสารประวัติศาสตร์โบราณสถาน
โบราณวัตถุ จนเป็น การแสดง แสง และเสียง ตำนานเมืองเลย

ภาพที่ 5 แสดงแสง สี เสียง ชุดเจ้าเมืองเลยโบราณ ออกแบบให้เห็นความหลุดหล่น
ตามนามผู้ปกครองเมืองจากเจ้าฟ้า จนถึงท้าว. (นาย)
ที่มา : สุริยา บรรพลา 2544.

การสร้างเครื่องแต่งกายนักแสดงซึ่งผู้เขียนใช้เวลาในการคิดประดิษฐ์
มาแต่ปี พ.ศ. 2533 แล้วค่อยพัฒนาโดยใช้แบบแผนการแต่งกาย กษัตริย์แห่ง
ราชวงศ์หลวงพระบาง เป็นแบบแผนแล้ว ประดิษฐ์ชุดแต่งกายให้หลุดหล่นทาง
ฐานะของผู้ปกครองเมืองเลย โบราณ (ชายขาว) จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์
ตามเหตุผลการใช้สรรพนามนำหน้าเจ้าฟ้า และท้าวตามลำดับและอาศัย
การศึกษาตามบริบททางสังคมและประวัติศาสตร์เป็นตัวแปรในการสร้างเครื่อง
แต่งกาย ชุดฟ็อนศรีเมืองเลย ตำนานเมืองเลย มีเหตุผลในการสร้างดังนี้

1. ราชบิดาเจ้าฟ้าร่ม (ฮ่ม) ขาว เจ้าฟ้าร่ม (ฮ่ม) ขาวได้แบบแผนการแต่งกายมาจากชุดการแต่งกายพระเจ้ามหินทรเทพนิภาธร (เจ้าอุ่นคำ) และการแต่งกายเจ้าศรีสว่างวัฒนา เจ้ามหาชีวิตหลวงพระบางองค์สุดท้ายและการแต่งกายของเจ้าหญิงมณีไโลพระชายา

2. ท้าวหล้าน้ำ ท้าวคิลา ท้าวสายเดือน ท้ายเดือนสุข และพระชายาได้ประมวลแบบการแต่งกายให้มีความเหมาะสมได้แบบแผนการแต่งกายมาจากจิตรกรรมฝาผนังวัดนาฬิง อำเภอนาแห้ว และการแต่งกาย ตัวท้าวพระยาจากการเล่น แมงตับเต่า รวมถึงภาพถ่ายมกุฎราชกุมาร จากราชวงศ์หลวงพระบาง

ภาพที่ 6 เจ้าหญิงมณีไโล และสนม

ที่มา : เครือญาติเจ้าหญิงมณีไโล แห่งเมืองปากลาย, 2542.

เจ้าเมืองเลยกับความสัมพันธ์ เมืองหลวงพระบาง

อ. สุริยา บรรพลา

คนลาวอาศัยอยู่ที่บริเวณอาณาจักรล้านช้างซึ่งครอบคลุมทางฝั่งซ้ายและฝั่งขวาของแม่น้ำโขงมาแต่สมัยก่อนสุโขทัย โดยที่อาณาจักรล้านช้างและอาณาจักรสุโขทัยมีฐานะเท่าเทียมกัน ต่อมาในสมัยอยุธยา อาณาจักรอยุธยาและอาณาจักรล้านช้างมีฐานะใกล้เคียงกัน (อมรา พงศาพิชญ์, 2542, หน้า155) ดังมีการแบ่งอาณาเขตระหว่างพระเจ้าฟ้าจุ่มแหล่งหล้าธรณี และพระเจ้าอู่ทอง ความว่าเฮาหากแม่นพี่น้องกันมาแต่ขุนบลมปางก่อนพุ้นเจ้าอยากได้บ้านได้เมืองให้เอาแต่เขตแดนภูสามเส้า(ดงพระยาไฟ) เมืองเท่าถึงพระยาพ่อและแดนเมืองนครไทยเป็นเจ้าก่อน (อุทัย เทพสิทธิธา, 2509, หน้า 168) (เมืองนครไทยปัจจุบันอยู่ในเขตจังหวัดเพชรบูรณ์เส้นทางอำเภอด่านซ้าย-นครไทย หมายเลข 2013) เมื่อกล่าวถึงความสัมพันธ์ของผู้คนข้อเท็จจริงที่เรามักจะลืมกล่าวถึงคือ ความสัมพันธ์ทางสังคม (Social relationships) ของผู้คนที่ย้ายหรือครอบครองพื้นที่ ที่มีอาณาเขตและมีขอบเขตทางวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์มาแต่ครั้งอดีต กล่าวคือ

ชาวเมืองเลยสืบเชื้อสายมาจากหลวงพระบาง เช่นเดียวกับชาวเมืองหล่มสำเนียงภาษาพูดเหมือนชาวหลวงพระบางมาก ถ้าเอ่ยชื่อชาวเมืองเลยก็มักมีชื่อเมืองหล่มคู่ไปด้วย (เมืองหล่ม -เมืองเลย) เพราะเขตพื้นที่ติดต่อใกล้เคียงกัน (นิวัติ พ. ศรีสุวรรณนท์, 2512, หน้า 238) พื้นที่ติดต่อและไปมาหาสู่กันระหว่างเมืองเลยกับเมืองหล่มคือเส้นทางเขตอำเภอภูหลวง(บ้านเลยวังไส)จนมีสำนวนที่กล่าวมาแต่โบราณว่าสะไก่ไทเลย เขยหล่ม ความหมายสะไก่ไทเลย

ถ้าได้แต่งงานด้วย ผู้หญิงไทยเลยจะรักญาติพี่น้อง เขยหล่มหมายความว่าชอบ
 เรื่องการพนันให้ต้องระวังเมืองที่มีมาแต่โบราณที่มีความสัมพันธ์กับเมืองหล่ม คือ
 เมืองซ้ายขาวต่อมาเรียกชื่อเมืองที่อยู่ตามลุ่มน้ำเลยว่าเป็นเมืองเลย สมเด็จพระเจ้า
 ราชวรวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพกล่าวถึงเมืองหล่มเก่าว่า
 สังเกตดูไม่มีของโบราณแต่อย่างใดแสดงว่าเป็นเมืองรัฐบาลตั้งมาแต่ก่อน
 สันนิษฐานว่าเหตุที่จะเกิดเมืองหล่มเก่าเห็นจะเป็นด้วยพวกราษฎรที่หลบหนีภัย
 อันตรายในประเทศล้านช้าง(กรมพระยาดำรงราชานุภาพ,2543,หน้า 136)
 เมืองเลยในยุคสมัยโบราณก็มีเรื่องราวเกี่ยวกับเจ้าฟ้าราชวงศ์แห่งหลวงพระ
 บางมาหลบซ่อนเมื่อครั้งพระมหาเทวีพิมพาหรือพระนางแก้วเกศสีกได้สมรสกับ
 ลูกชายปู่เลี้ยงผู้เป็นแสนเมือง เมืองเลยมีการพัฒนาการมาจากการก่อตั้งเมือง
 ในฐานะเมืองขอบ หรือเมืองหน้าด่านของอาณาจักรล้านช้างด้านทิศตะวันตก
 มาแต่รัชกาลพระเจ้าฟ้ารุ่งแห่งล้าธรณี ได้จัดระเบียบการปกครองและการ
 ท้าใหม่ มอบหมายให้ผู้มีความดีความชอบปกครอง เมืองด่านมี 4 เมือง คือ
 1. เมืองแก่นท้าว 2. เมืองหนองบัว 3. เมืองสามหมื่น 4. เมืองซ้ายขาว
 (สิลา วีระวงส์,2539,หน้า 53) เมืองซ้ายขาว ในหนังสือตำนานพ่อขุนบรม
 และตำนานพื้นเวียงจันทน์ปรากฏชื่อเป็นเมืองซ้าย เมืองซ้ายขาว

ในสมัยโบราณกำหนดซ้ายหรือขวาตามลักษณะแม่น้ำที่ไหลผ่านภูมิ
 ประเทศฝั่งที่พระอาทิตย์ขึ้นเป็นฝั่งขวา ส่วนฝั่งที่พระอาทิตย์ตกเรียกฝั่งซ้าย
 สมัยโบราณจึงนิยมตั้งเมืองฝั่งขวาของแม่น้ำ(โขง) (พลูหลวง,2546,หน้า 96)
 ส่วนอาณาจักรอยุธยาเรียกว่าเมืองซ้ายขาวการที่เมืองซ้ายขาวมีชื่อเรียกหลาย
 ชื่อคือ มีทั้ง เมืองซ้าย เมืองซ้ายขาว เมืองซ้ายขาว แล้วพัฒนาเรียกชื่อเป็นเมืองเลย
 อาจเป็นเพราะคติความเชื่อที่ว่า ขวาเป็นมงคล ส่วนซ้ายเป็นอวมงคล หรือขวา
 เป็นการสร้าง ส่วนซ้ายคือการทำลายข้อสังเกตลุ่มแม่น้ำเลยส่วนบ้านทรายขาว
 มีทรายแบบปกติเหมือนน้ำเลยทั่วไป

พงศาวดารอยุธยาเรียกว่า เมืองซ้ายขาวดังข้อความว่าศักราช 826 ปีมะเมีย
 จัตวาศก(4) (พ.ศ. 2005) พระยาล้านช้างถึงแก่กรรมพระราชทานให้อภิเศก

พระยาซ้ายขวา และพระยาล้านช้าง (องค์การคำครุสภา, 2512, หน้า 19) เมืองซ้ายขวา เมืองซ้ายขาว หรือเมืองซ้ายขาวหรือเมืองซ้ายเป็นเมืองหน้าด่านสำคัญทางทิศตะวันตกของล้านช้างปรากฏชื่อเมืองครั้งแรกในรัชกาลพระเจ้าฟ้ารุ่ง (พ.ศ. 1896-พ.ศ. 1936) โดยพงศาวดารเมืองล้านช้างฉบับนิทานพ่อขุนบรมได้ กล่าวถึงบรรดาหัวเมืองหน้าด่าน (ขอบเมือง) ล้านช้างว่า ขุนใหญ่ขอบเมืองแก่นท้าว เจ้าเมืองหนองบัว เจ้าเมืองซ้ายขาวเอาด้านสามหมื่นขุนทั้งมวลผุ้งนี้ พระยาฟ้า (ฟ้ารุ่ง) ไล่ให้รักษาขอบเมือง (จารึกในประเทศไทย เล่ม 5, 2529, หน้า 382-384 อ้างใน สุรศักดิ์ ศรีสำออง, 2543, หน้า 42) เมืองสามหมื่น และเมืองหนองบัวอยู่ภายใต้การดูแลของเมืองซ้ายขาว (เลย) (สุรศักดิ์ ศรีสำออง, 2543, หน้า 45) เจ้าฟ้า เจ้าราชวงศ์ที่พระเจ้าฟ้ารุ่งให้ปกครองเมืองขอบซ้ายขาวชื่อท้าวโค หลานขุนเค็ก ขุนคาน

เมืองซ้ายขาวตั้งอยู่ริมแม่น้ำเลย ห่างจากอำเภอวังสะพุง 13 กิโลเมตร มีโบราณสถานโบราณวัตถุได้แก่ วัดทุ่งคันธง วัดเทิง (วัดร้างเพราะจีนฮ่อบุกทำลายคันหาสมบัติ) พระธาตุเหือคำ (บรรจุหัวเรือทองคำ พระพุทธรูปทองคำ) วัดโพธิ์เย็น สร้าง พ.ศ. 1900 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2535, หน้า 89) วัดกู่คำ (สร้างโดยเจ้าฟ้าร่มขาว) สร้างขึ้น พ.ศ. 1200 ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ พ.ศ. 1220 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2535, หน้า 2) พระพุทธรูปทองสัมฤทธิ์สมัยเชียงแสนจำนวน 24 องค์ (หายจากอุโบสถวัดกลาง (กู่คำ) ปี พ.ศ. 2536) พระบางเมืองซ้ายขาวหรือพระพุทธรัตนบุรีศรีเมืองซ้ายขาว (อยู่วัดศรีสุทธาวาส) พระเสียง (วัดกู่คำ) และองค์พระประธานวัดกู่คำ มีความงดงามเทียบเคียงองค์พระประธานวัดเชียงทอง อุโบสถวัดกู่คำ (เดิม) ฝีมือช่างสกุลล้านช้าง มีสิงโตหินหน้าอุโบสถ

จากจารึกพระพุทธรัตนบุรีศรีเมืองทรายขาวหรือพระบางเมืองซ้ายขาว กล่าวถึงพื้นที่เมืองเลยเก่าถึงบ้านน้ำค้อ ดังข้อความจากจารึกพระบางเมืองทรายขาว ดังนี้

ศักราช 74 ตัว ปีเต่าสี่ เดือน 4 ขึ้น 6 ค่ำ วัน 5 มีอ อับหม้าฤกษ์

3 ลูก ยามกองแลงได้ริจนา พระพุทธรูปองค์นี้ ภายในมีมหาสมเด็จสังฆราชา เจ้าวัดกลางเมืองชายขาวเป็นประมุขแล ลัทธิเจ้าทั้งหลายพร้อมกันแล้ว แลภายนอกพระยาทรายขาว เป็นประมุขแลลัทธิหมัดคทายกอุบาสกอุบาสิกา เมืองเลยแลน้ำค้อ พร้อมกันสร้างไว้ขอให้ได้ตั้งพระเป็นเจ้าเทสสนาขนานโพธิ ปัญญาเป็นผู้ริจนา ขอสุข 3 ประการ ทูวัง ทูวัง 74 ตัว และคักราช 74 น่าจะ หมายถึง จุลคักราช 1074 ตรงกับ พ.ศ. 2255 (ธนุพล ไชยสินธุ์, 2537, หน้า 96-97) เมื่อพิจารณาเกี่ยวกับอักษรที่ฐานจารึกพระบางเมืองชายขาวเป็นอักษร อักษรธรรมอีสานจำนวน 4 บรรทัด อักษรมีรูปร่างคล้ายกับอักษรตัวเมืองของ ภาคเหนือซึ่งพัฒนาการมาจากอักษรมอญโบราณผ่านทางอาณาจักรล้านนา (ธวัช ปุณโณทก, 2530, หน้า 479 - 480)

จากการคำนวณทำให้ทราบว่า ปีเต่าสี่มีโอกาเป็นคักราช ซึ่งลงท้ายด้วย เลข 74 ตามที่ปรากฏในจารึกได้คือปี

จุลคักราชที่ 174	=	พุทธคักราช 1355
จุลคักราชที่ 474	=	พุทธคักราช 1655
จุลคักราชที่ 774	=	พุทธคักราช 1955
จุลคักราชที่ 1074	=	พุทธคักราช 2255

ซึ่งคักราช 174 แล 474 ไม่มีโอกาสเป็นไปได้ เพราะยังไม่ปรากฏอักษร ธรรมเกิดขึ้นเลย คักราชที่ 774 เป็นช่วงที่เพิ่งจะเริ่มปรากฏอักษรธรรมยุคต้น ซึ่งรูปแบบของอักษรธรรมยุคต้นนั้นแตกต่างไปจากรูปอักษรจารึกที่ปรากฏใน ฐานพระพุทธรูปองค์นี้มาก ดังนั้นกล่าวปฏิเสธได้ว่า พระพุทธรูปองค์นี้ไม่ได้ สร้างในปี จ.ศ. ที่ 774 ในที่นี้ปีที่สร้างพระพุทธรูปน่าจะเป็นปี จ.ศ. ที่ 1074 มาก ที่สุด (กิตติวัฒน์ สัตนาโค, ม.ป.ป. หน้า 1-3) เกี่ยวกับคำว่า ยามกองแลง หมายถึง เวลาตั้งแต่ 13.30-15.00 น. (สรวง บุญเจิม, 2539, หน้า 113)

จากข้อความที่เกี่ยวข้องกับชื่อบุคคลและสถานที่ที่มีคำศัพท์ที่น่าศึกษา ดังนี้

มหาสมเด็จสังฆราชาเจ้าวัดกลางเมืองชาย (ทราย) ขาว หมายถึง พระสงฆ์ที่ได้รับสมณศักดิ์จากพระเจ้าแผ่นดิน จำพรรษาที่วัดกลางแห่ง

เมืองชายขาวเป็นองค์ประมุขดำเนินพิธีกรรม ทางศาสนาพุทธ คือ ประมุขฝ่ายสงฆ์ในการสร้างพระพุทธรูป (พระบางเมืองชายขาว หรือ พระพุทธรัตนมณีศรีเมืองทรายขาว)

พระยาชายขาว หมายถึง พระยาแห่งเมืองชาย (ทราย) ขาวเป็นประมุขฝ่ายฆราวาส และเป็นบุคคลที่ชาวเมืองเลยสมัยโบราณนับถือชั้นบรรดาศักดิ์ มีฐานะทางการเมืองต่ำกว่าเจ้าพระยา (ราชบัณฑิตสถาน, 2530, หน้า 577) มีผู้มาร่วมพิธีทางพุทธศาสนาเพื่อการหล่อองค์พระบางเมืองชายขาว หรือ พระพุทธรัตนมณีศรีเมืองทรายขาว จากแรงศรัทธามรรคนายกอุบาสก อุบาสิกา ทั้งลุ่มน้ำเลยหรือเมืองเลยในสมัยนั้นมาร่วมพิธีมีข้อความที่เขียนต่อท้ายคำว่าเมืองเลย คือคำว่า แลน้ำค้อหมายถึง แลน้ำค้อ คำว่าน้ำค้อคือ บ้านน้ำค้อในปัจจุบันห่างจากชายขาว (ทรายขาว) ประมาณ 5 กิโลเมตร

เมืองชายขาว หมายถึง ศูนย์กลางการบริหารงานของเมืองเลยโบราณ เพราะเป็นคำที่ติดอยู่กับฐานพระพุทธรูปทองสัมฤทธิ์หรือพระบางเมืองชายขาว มาแต่ปี พ.ศ. 2255 เมืองที่มีผู้คนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากและหนาแน่น จากจารึกพระเจ้าองค์ทอง (บ้านห้วยผุก) เป็นพระเก่าแก่ของเมืองทรายขาว บริเวณเมืองเลยเก่า มีเมืองทรายขาวเป็นศูนย์กลางดูจากคำอ่านจารึกพระเจ้าองค์ทอง (ธนุพล ไชยสินธุ์, 2543, หน้า 1) มีข้อความที่กล่าวถึงผู้มีจิตศรัทธา อันหมายถึง ผู้คนที่อาศัยอยู่ในขณะนั้นคงจะมีเป็นจำนวนมาก ดังปรากฏในแผนที่สมัยต่อมาว่า เมืองทรายขาวของพระวิภาคภูวดล (สมัยรัชกาลที่ 5) เนื่องจากเมืองนี้ผู้คนอาศัยและจัดแบ่งอำนาจหน้าที่ตามอาญา 4 ของการปกครองเมืองลาวเดิม

ขนานโพธิปัญญา หมายถึง ผู้มีความรู้ทางคติโลก คติธรรม เคยบวชเรียนเป็นพระภิกษุสงฆ์มาก่อน ลีอกออกมาแล้วนิยมเรียกว่า หนาน (เรียกกรณีเคยบวชพระ) ส่วน เชียง (เรียกกรณีเคยบวชเป็นเณร) หมายความว่า นายโพธิปัญญา เป็นผู้เขียนคำจารึกฐานพระพุทธรูปพระบางเมืองชายขาว หรือ พระพุทธรัตนมณีศรีเมืองทรายขาว

ช่วงเดือนมีนาคม เมษายน พ.ศ. 2543 ชาวบ้านห้วยผูกพบพระพุทธรูปที่อยู่ตามซอกผาระหว่างบ้านทรายขาวกับบ้านห้วยผูกบริเวณภูผาบ่าวผาสาวชื่อว่า พระเจ้าองค์ทอง เป็นของกษัตริย์และบ้านเมือง ห้ามผู้ใดครอบครองและได้สาปแช่งไว้รวมถึงจารึกยังได้บอกเรื่องราวของพระองค์นี้มีผู้ดูและจากการสัมภาษณ์ผู้สูงอายุบ้านทรายขาวเกี่ยวกับบริเวณที่พบพระองค์ทองนั้นอยู่ติดกับถ้ำห้อย ภูผาบ่าว-ผาสาว ซึ่งเป็นถ้ำที่หลบภัยของชาวเมืองทรายขาวมาแต่โบราณ ช่วงปี พ.ศ.2461 นายสง่า ชัยเต็ม ได้พาเพื่อนไปเลี้ยงควายและยิงนก (อายุประมาณ 12-15 ปี) และได้ไปดูถ้ำห้อยสมัยนั้นยังเป็นที่อยู่ของเนียง (เลียงผา) เป็นจำนวนมากอยู่ในถ้ำสมัยก่อนปี พ.ศ. 2491 ชาวบ้านไม่ฆ่าและไม่กินเลียงผา (เนียง) เนื่องจากถือว่าเป็นม้าพระฤๅษี มีชาวบ้านห้วยผูกฆ่าแล้วนำเนื้อมากินแล้วเสียชีวิตหลายคน (กันตธรรมโม, 2544, ธันวาคม12) และภายในถ้ำเป็นที่เก็บสมบัติโบราณ ได้แก่ ไม้เท้า (ทำด้วยโลหะ) มีลูกกระพรวน เรียกว่าไม้เท้าฤๅษี และพระพุทธรูปฝีมือช่างล้านช้างจำนวนมาก (สง่าชัยเต็ม, 2544, กันยายน 20) เมื่อเกิดความไม่สงบภายในบ้านเมือง ช่วงจีนฮ่อยกมาปล้นสะดมและฆ่าฟันราษฎรตายเป็นจำนวนมาก ประมาณ พ.ศ.2317 - พ.ศ.2318 ดังมีตำนานหมู่บ้านที่มีพื้นที่ติดกับ หมู่บ้านทรายขาว มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับจีนฮ่อร่วมกันว่า ชาวบ้านนาถอก บ้านปากทบ (ปัจจุบันคือบ้านโพนงาม) ถูกจีนฮ่อฆ่าตายจนเลือดไหลนอง ชาวบ้านจึงเรียก ร่องฮ่อแดงบริเวณที่ฆ่าฟันกันเรียกว่านาฆ่า ต่อมาเรียกว่า นาผ้า ชาวบ้านทั้งสองหมู่บ้านเหลือประชากรน้อยจึงได้รวมเป็นหมู่บ้านโพนงาม พ.ศ. 2480 มี 24 ครัวเรือน (สหวัน สมมุติ, 2544, กันยายน 15) ปู่ของหลวงตาหุ้ม มีมะจำ (กันตธรรมโม) ซึ่งเป็นมรรคทายกวัดกู่คำ ได้เล่าเหตุการณ์เกี่ยวกับเรื่องพระพุทธรูปเก่าแก่ของเมืองชายขาวเมื่อครั้งจีนฮ่อปล้นสะดมให้หลวงตาหุ้ม มีมะจำฟังว่า มีคณะกรรมการบ้านจำนวน 5 คน นำพระจากวัดกู่คำไปซ่อนไว้ที่ถ้ำห้อย รวมทั้งพระพุทธรูปทองคำที่เก็บไว้หน้าผาอย่างดี มีช่องเท้าสำหรับเดินไปและกลับ ปัจจุบันยังหาพระพุทธรูปทองคำไม่พบ (กันตธรรมโม, 2544, พฤศจิกายน 24) เรื่องของพระพุทธรูปทองคำนี้ มีค่าน่าเชื่อถือ เพราะพื้นที่ตำบลเขาหลวงซึ่งใกล้ชายขาว เจ้าหน้าที่ทางธรณีวิทยาสำรวจพบทองคำจำนวนมาก และเปิดเป็นเหมืองทองคำ ปี 2546 ดังนั้น

น่าจะเป็นองค์พระที่นำไปซ่อนไว้ เนื่องจากมีเหตุเกทภัยทางสงคราม จากการปล้นสดมของจีนฮ่อ ต่อมาชาวบ้านห้วยผุกมาพบเข้าและนำมาเก็บไว้ที่วัดบ้านห้วยผุก ข้อความที่กล่าวถึงเรื่องราวต่างๆ ในอดีตที่ฐานพระพุทธรูปพระเจ้าองค์ทอง น่าจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้คนเมืองทรายขาวหรือเมืองเลยโบราณ เนื่องจากในบริเวณนี้มีเมืองชายขาว (ทรายขาว) เป็นเมืองขนาดใหญ่มาก่อน หมู่บ้านห้วยผุก ดังนั้นข้อความที่ยกมามีข้อความที่ขึ้นต้นด้วยคำว่า สังกาล ดังนี้

สังกาล 43 (จ.ศ.1043) เดือนยี่ ขึ้น 7 ค่ำ วัน 3 (วันอังคาร) สมเด็จพระเจ้ากรุง ปาหลวง (ปาหลวง) มีศรัทธาจะส่งลูกหลานชุมแสนตวงค์เสนา ทั้ง 11 ครัว มีท้าวคำครัวหนึ่ง บุรีครัวหนึ่ง พ่อเพยครัวหนึ่ง แม่สอน (แม่สอน) ครัวหนึ่ง แม่สังครัวหนึ่ง แม่อ้วนครัวหนึ่ง แม่หยาคครัวหนึ่ง แม่ธาตุครัวหนึ่ง แม่ตงครัวหนึ่ง แม่ไขครัวหนึ่ง อีลวนครัวหนึ่ง เขาผุ้งนี้ราชศรัทธาให้ทานอุปฐากแก่เฮา เป็นปกติขาดแท้

บัดนี้เฮาก็ให้ทานแก่พระเจ้าองค์ทอง (ทองสัมฤทธิ์) อันเฮาสร้างนี้ トラบเท่า 5,000 วัสสา (ปี) ซ่องหน้าเจ้าด่านทั้ง 4 ไผหากประกอบด้วยโลหะ คุบเอาเป็นปาวเป็นข้อย เข้าชี้ความเอาบได้ ให้เป็นอันตราย (อันตราย) แก่ข้อย 10 ประการ อันมี เวทนัง ผรุสัง ชานัง เป็นเค้าให้ถึงแก่มันผู้นั้น เดือนสิบเพื่อมันผู้นั้นตายแล้วให้ไปไหมในอเวจีรกร ไผอย่าลิดอย่าม้าง ความสะเฮา (คำสั่งเรา) ในเขาผุ้งนี้ ท้าวคำ แลบุรี แลพ่อเพื่อยเป็นเผ่าเป็นแก่ บอกเตินเขา (เตือนเขา) อุปฐากอีกษาพระเจ้าตราบต่อเท่า 5,000 วัสสา นิพพานปัจจะโยโหตุ (อนุพลไชยสินธุ์, 2543, หน้า 1) ในสมัยโบราณ พระเจ้าองค์ทองศักดิ์สิทธิ์มากคือสามารถเรียกฝนและรักษาต้นน้ำจึงได้นำไปประกอบพิธีกรรมต้นน้ำห้วยเชียงฮ้อย คือ บริเวณภูห้วยปูน ต้นน้ำนี้จะไหลมายังทุ่งนาหลวงทุกวัน สงกรานต์นายฮาดมีมะจำ (กวนจำ) จะนำพระองค์เจ้าทองฮดสร้งต้นน้ำห้วยเชียงฮ้อยทุกปี (แก่น มีมะจำ, 2544, มีนาคม 15)

จากหลักฐานที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่าที่ตั้งหมู่บ้านทรายขาวปัจจุบันเคยเป็นที่ตั้งของเมืองชายขาวมาแต่สมัยพระเจ้าฟ้าจุ่มแหล่งหลักฐานและ

พัฒนาการเป็นเมืองและเป็นหน่วยขั้นพื้นฐานที่แสดงให้เห็นถึงวิวัฒนาการของชุมชนหมู่บ้านที่มีการตั้งหลักแหล่งแน่นอน มีการจัดระบบทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง มีหลักฐานของท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับชาวบ้านมีตำนานบอกเล่า เกี่ยวโยงกับโบราณสถานอันมีเรื่องราวของวีรบุรุษในตำนาน (Mythcal Hero) ถือว่าเป็นเรื่องที่เคยเกิดขึ้นจริงในอดีตที่อธิบายประวัติความเป็นมาของสิ่งที่สำคัญต่อคนในชุมชน เพราะตำนานนั้นมีทั้งส่วนที่สร้างขึ้นจากเรื่องราวในความเชื่อ และจากเรื่องราวหรือเหตุการณ์จริง แสดงให้เห็นถึงความคิดและค่านิยมของคนในท้องถิ่นต่างๆ ที่รับรู้ร่วมกันในสิ่งเดียวกันแสดงถึงความสัมพันธ์ของคนในอดีต (ธิดา สาระยา, 2539, หน้า 65-67) ตำนานพื้นเมืองชายขาวที่กล่าวถึงบรรพบุรุษอันมีความเกี่ยวข้องกับบรรพบุรุษเมืองหลวงพระบาง ตอนเกริ่นนำเรื่องนางผมหอม กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าฟ้าร่มขาวคำว่าเจ้าฟ้ายศสำหรับพระราชโอรสหรือพระราชธิดาซึ่ง พระมารดาเป็นเจ้า (ราชบัณฑิตยสถาน, 2530, หน้า 241) เกี่ยวกับเจ้ามหาชีวิตเมืองหลวงพระบางเป็นกลอน ลำพีน (แมงต๊อบเต่า) ความว่า แต่นั้นราชาเจ้าร่มขาวพญาใหญ่ท่านกะ (ก็) พาเสียว (เพื่อน) แก้วมาขึ้น สุโงง รอเสียวเอยเฮาก็ดีใจอันนานปี จึงได้จวบกันน้องเสียวเอย พอเมื่อจา (คุย) กันแล้วตาเว็น (ตะวัน) ก็คล้อยต่ำมาแล้ว สนมนางเมืองก็แต่งครวักกันอยู่ปานเอาบุญแล้ว พอเสวยแลงแล้วสองสหายก็เลยเว้าต่อกัน สองกะคุยกันเล่นสนุกนัวหัวม่วน (โสภณสังฆภาส, 2545, มิถุนายน 25) เมืองใหญ่ ๆ กลายเป็นชุมชนที่เป็นศูนย์กลางในการปกครอง คมนาคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม หรืออีกนัยหนึ่งก็เป็นศูนย์กลางของรัฐเล็ก ๆ ที่มีเจ้าฟ้าหรือเจ้าเมืองปกครองเป็นตระกูลไป (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2545, หน้า 18)

เมืองชายขาวหรือเมืองเลยเดิมมีความผูกพันกับเมืองหลวงพระบางในฐานะเมืองขอบของอาณาจักรล้านช้างช่วงรัชกาลพระเจ้าฟ้าจุ่มแห่งล้าธรณีตามพงศาวดารล้านช้าง ซึ่งเป็นตำนานของชนชาติไทที่บันทึกความสัมพันธ์ของคนไทในดินแดนต่างๆ กล่าวถึงพระเจ้าฟ้าจุ่มแห่งล้าธรณีว่ามีราชโอรสหนึ่งองค์ชื่อท้าวอุ่นเรือน มีประชาชนเป็นไทย เป็นลาวอันเรือนปองกองขึ้นทั้ง

มวลงได้ 300,000 (องค์การคำครุสภา, 2506, หน้า 154) เมื่อขึ้นครองราชย์ทรงพระนามว่า พระเจ้าสามแสนไท (พ.ศ. 1915) พระเจ้าสามแสนไทมีพระราชโอรส 6 องค์ 1. หมื่นบาน 2. ลานคำแดง 3. ท้าวใส 4. ท้าวคำเต็ม 5. ท้าวทองแก้ว (เกิดจากลูกสาวพระยาอโยธยา) 6. ท้าวฤไชย (เกิดจากนางน้อยออกสกุลพระยาเชียงใหม่) ราชธิดา มี 4 องค์คือ 1. นางแก้วพิมพา 2. นางอนุชา 3. นางโนรา 4. นางสุพัทธา เมื่อพระเจ้าสามแสนไทสวรรคต ท้าวล้านคำแดงเป็นพระเจ้าแผ่นดินนามว่า พระเจ้าล้านคำแดง (พ.ศ. 1951) เมื่อ พ.ศ. 1971 พระเจ้า ล้านคำแดงสวรรคต พระเจ้าพรหมทัต (ลูก) ขึ้นครองราชย์แทน (พ.ศ. 1971-พ.ศ. 1972) ถูกประหารชีวิตที่ผาเดียว ท้าวคำเต็ม (พระยาปากห้วยหลวงโอรสพระเจ้าสามแสนไทองค์ที่ 4 ขึ้นครองราชย์ทรงพระนาม พระยาปากห้วยหลวง (พ.ศ. 1972-พ.ศ. 1972) ต่อมาท้าวโคลูกฟ้าคิน (หลานพระยาสามแสนไท) ครองราชย์ (พ.ศ. 1973-พ.ศ. 1976) ถูกประหารชีวิตที่สบคาน ต่อมาพระยาเชียงสา (ท้าวก้อนคำเต็ม) ครองราชย์ (พ.ศ. 1976-พ.ศ. 1976) เจ้ายุก (พ.ศ. 1976 - พ.ศ. 1978) พระยาคำเกิด (พ.ศ. 1978-พ.ศ. 1981) ความวุ่นวายที่ลูกหลานเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดินถูกประหารชีวิตเพราะพระนางแก้วพิมพาเป็นธิดาพระเจ้าสามแสนไทจนเป็นเหตุให้ราชบัลลังก์แห่งนครหลวงพระบางว่างไม่มีพระเจ้าแผ่นดินปกครอง จาก พ.ศ. 1981 จนถึง พ.ศ. 1991 (รวม 10 ปี) ทางราชสำนักจึงได้เลือกเฟ้นหาตัวบุคคลที่มีความเหมาะสมคือเป็นเชื้อสายเจ้าฟ้าและราชวงศ์หลวงพระบางความจริงจึงปรากฏว่ามีท้าวฤไชย ซึ่งเป็นโอรสองค์สุดท้ายของพระเจ้าสามแสนไทไปครองเมืองซ้ายขาว (กินเมืองซ้ายขาว) จึงได้ทูลเชิญมาปกครองเมืองหลวงพระบางทรงพระนามว่า พระเจ้าไชยจักรพรรดิแผ่นดินแก้ว (พ.ศ. 1991-พ.ศ. 2021) หลังจากพระมหาเทวี (แก้วพิมพา) ถูกปลงพระชนม์ที่บ้านผาเดียว ดังข้อความว่า ให้ไปเอาท้าวสือไชยกินเมืองซ้าย (ซ้ายขาว) นั้นมาเป็นพระยาแห่งเราก่อนเทอญ (องค์การคำครุสภา, 2506, หน้า 159) พระเจ้าไชยจักรพรรดิแผ่นดินแก้วนามเดิมว่า เจ้าชายมอย (ชายดำ) เมื่อพระเจ้าไชยจักรพรรดิแผ่นดินแก้วสวรรคต ผู้สืบราชสมบัติและสันติวงศ์สืบต่อมาเป็น

พระเจ้าสุวรณบัลลังก์ซึ่งครองเมืองซ้าย (ซ้ายขาว) แล้วให้ท้าวแทนคำ
กินเมืองซ้าย (ซ้ายขาวต่อ) เกี่ยวกับพระเจ้าไชยจักรพรรดิแผ่นดินแผ้วมีราชโอรส
6 องค์ ได้แก่ 1. ท้าวก้อนแก้ว 2. ท้าวแห่งทองคำ 3. ท้าวยวน
4. ท้าวขวดอ่อน 5. ท้าวจาง 6. ท้าวหล้า มีราชธิดา 7 องค์ 1. นางศรีไว
2. นางอิน 3. นางคาค 4. นางคำหยาด 5. นางมั่ง 6. นางขาว 7. นางทارا
(องค์การคुरुสภา, 2506, หน้า 157-159)

เกี่ยวกับพระเจ้าไชยจักรพรรดิแผ่นดินแผ้วสิ้นพระชนม์ที่เชียงคาน (เมืองที่
พระองค์โปรดที่จะประทับ) มีบันทึกประชุมพงศาวดารภาคที่ 70 กล่าวว่า
พระยาไชยจักรพรรดิแผ่นดินแผ้วจึงตายที่เชียงคานนั้น จึงแบ่งทึบเงินใส่ไว้ จึงใช้
ไปเล่าแก่พระยาศรีโยธยา ปางนั้นพระยาไปเป็นเจ้าเมืองศรีโยธยาจึงแต่งโลงคำ
ลูกหนึ่ง โลงไม้จันทน์ลูกหนึ่งพินพั้นแพห้าร้อยให้ขุนศรีราชโกษามาส่งสะกาน
(การะวะศพ) พระยาไชยจักรพรรดิแผ่นดินแผ้ว (องค์การคुरुสภา, 2512, หน้า
55-56) ส่วน พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ
ได้กล่าวถึงการที่สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้
อภิเชกพระยาซ้ายขวา (ท้าวแทนคำ) เจ้าเมืองซ้ายขาวขึ้นเป็นกษัตริย์ล้านช้าง
สืบแทนพระยาไชยจักรพรรดิแผ่นดินแผ้วพระราชบิดาที่สวรรคตในปี พ.ศ. 2023
แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างพระเจ้าไชยจักรพรรดิแผ่นดินแผ้วถึงรัชกาลสมเด็จพระ
บรมไตรโลกนาถและเป็นปีเดียวกับที่กองทัพญวน (แกว) ยกมาตีเมืองศรีสัต
นาคนหุตล้านช้างร่มขาว พระยาไชยจักรพรรดิแผ่นดินแผ้วต่อรบไม่ไหวเนื่องจาก
บรรดาขุนนางต่างอ่อนแอมาแต่ครั้งมหาเทวี (แก้วพิมพ์) จึงหนีลงไปตั้งอยู่ที่
เชียงคาน แล้วแต่งท้าวแห่งคำ (คำเหือง โอรสองค์ที่ 2) โอรสที่ได้กินเมืองซ้าย
(เมืองซ้ายขาว) ไปรักษาเมืองท้าวแห่งคำ นำกำลังทัพจากเมืองซ้ายขาวและ
เมืองเชียงคานซึ่งอยู่ในเขตปกครอง ยกไปขับไล่ญวน ออกไปจากเขตแดน
ล้านช้างได้สำเร็จ (พงศาวดารย่อเมืองเวียงจันทน์, 2512, หน้า 168 อ้างใน สรุศักดิ์
ศรีสำอาน, 2544, หน้า 51) พระยาสุวรณบัลลังก์ (ท้าวแทนคำ) ที่ครองราชย์
ใช้ตามพงศาวดารฉบับเดิม พ.ศ. 2029-พ.ศ. 2039 (จ.ศ. 848-858) ได้ 10 ปี

พระนามใช้ตามพงศาวดารฉบับนิทานขุนบรม เพราะตรงกับพระนามเดิม ส่วน พงศาวดารฉบับเดิมและศาลาลูกขุนเรียก พระยาล้านน้ำแสนไทไตรภูวนาถ เดิม ตำแหน่งคือพระยาชายขาว เป็นเจ้าเมืองชายขาว พงศาวดารฉบับเดิมและ ฉบับศาลาลูกขุน เรียกว่า ท้าวแห่งคำหรือ ท้าวแทนคำ เมื่อขึ้นเสวยราชย์เรียก พระยาสุวรรณपालัง หรือพระยาสุวรรณบัลลังก์

สรุป เมืองชายขาวเป็นเมืองหน้าด่านของอาณาจักรล้านช้างสมัย พระเจ้าฟ้างุ้มแหล่งหล้าธรณี เป็นเมืองขอบที่สำคัญที่ราชวงศ์ราชบุตร ระดับ ขึ้นเจ้าฟ้าม้าปกครองเมือง ก่อนขึ้นครองราชย์ที่นครหลวงพระบาง ดังเช่น ท้าวฤๅไชยขึ้นครองราชย์ที่นครหลวงพระบาง ทรงพระนามว่าพระเจ้าไชย จักรพรรดิแผ่นแผ้ว พระยาสุวรรณบัลลังก์ (เคยครองเมืองชายขาว) หรือ ท้าวแทนคำ (ท้าวแห่งคำ) ราชโอรสที่ 2 (พระเจ้าไชยจักรพรรดิแผ่นแผ้ว) ดังนั้นคำว่าพระยาเมืองชายขาวที่ปรากฏบนฐานจารึกพระพุทธรูปทองสัมฤทธิ์ พระบางเมืองชายขาวหรือพระพุทธรัตนมนีศรีเมืองชายขาวน่าจะเป็นพระยา สุวรรณบัลลังก์ พระเลื้อเมืองพระทรงเมืองที่ชาวบ้านทรายขาวประกอบ พิธีกรรมเลี้ยงผีประจำปีทุกวันอาทิตย์แรกของเดือนหก คือ พระเจ้าไชย จักรพรรดิแผ่นแผ้ว พระยาสุวรรณบัลลังก์ พระยาหล้าสามแสนไทภูวนาถซึ่ง เคยประทับอยู่เมืองชายขาว ก่อนขึ้นครองราชบัลลังก์เพื่อรักษาเมืองขอบ (ชายขาว หนองบัว สามหมื่น) คล้ายการฝึกงานก่อนเป็นกษัตริย์แห่งกรุง ศรีสัตนาคนหุตล้านช้างร่มขาวหลวงพระบาง เมืองชายขาวเป็นศูนย์กลางของ ชาวลุ่มน้ำเลยทั้งหมด ต่อมาจึงเรียกเมืองที่มีผู้คนอาศัยอยู่ในเขตลุ่มน้ำเลยว่า เมืองเลย เมืองเลยเดิมจึงเป็นเมืองเจ้าฟ้า เจ้าราชวงศ์ปกครองก่อนผนวกเข้า กับอาณาจักรธนบุรีและรัตนโกสินทร์ เมื่อพระยาทำยนน้ำ (สมัยรัชกาลที่ 4) ได้ สำนวณไพร่เมืองเลย เห็นว่าที่ตั้งเมืองเลยปัจจุบันมีทำเลที่เหมาะสมกว่า จึงได้ จัดตั้งเมืองเลยปัจจุบัน

8405 - 0405

8405 - 8405

กรมศิลปากรจังหวัดเลย ๑๘

กรมศิลปากรจังหวัดเลย ๐๘

ศิลปากรจังหวัดเลย 18

ลำดับกษัตริย์ล้านช้าง

ลำดับ	พระนาม	ครองราชย์ (พ.ศ.)
1	ขุนลอ จากขุนลอมีกษัตริย์ปกครองต่อมาอีก 20 พระองค์	1300
21	เจ้าฟ้าหลวงโหม่ม (พระยาสุวรรณคำผง)	
22	เจ้าฟ้าเจี้ยว (ขุนผีฟ้า)	
23	เจ้าฟ้าจุ่ม (ฟ้าหล้าธรณี)	1896 - 1915
24	พระเจ้าสามแสนไท	1915 - 1951
25	พระเจ้าล้านคำแดง	1951 - 1971
26.1	เจ้าพรหมทัต	1971 - 1972
26.2	พระยาปากห้วยหลวง	1972 - 1972
26.3	เจ้าฟ้าไค	1973 - 1976
26.4	พระยาเชียงสา	1976 - -1976
26.5	เจ้ายุกุล	1976 - 1978
26.6	พระยาคำเกิด	1978 - 1981
จากลำดับที่ 26.1-26.6 เป็นช่วงที่ล้านช้างเกิดการจลาจล ผู้มีอำนาจสูงสุด คือ พระนางแก้วพิมพาราชาธิดาพระเจ้าสามแสนไท		
27	พระเจ้าไชยจักรพรรดิแผ่นแผ้ว (นามเดิมท้าวฤาไชยกินเมืองชายขาว)	1991 - 2021
28	พระเจ้าสุวรรณบัลลังก์ (นามเดิมท้าวแทนคำกินเมืองชายขาว)	2021 - 2028
29	พระเจ้าหล้าแสนไทภูวนาถ	2028 - 2038
30	พระเจ้าขมภู	2040 - 2043
31	พระวิบูลราชธิปัตติ	2043 - 2063

ลำดับ	พระนาม	ครองราชย์ (พ.ศ.)
32	พระเจ้าโพธิสาลราช	2063 - 2093
33	พระไชยเชษฐาธิราช	2094 - 2115
34	พระสุมังคลโพธิสัตว์ (พระยาแสนสุรินทรลือไชย) ลาวเป็นประเทศราชพม่าปี 2117	2115 - 2117
35	พระมหาอุปราชวรวิงโส	2119 - 2122
36	พระมหาอุปราชวรวิงโส (2)	2123 - 2125
37	พระยานครน้อย ขาดผู้นำ 7 ปี	2125 - 2133
38	พระหน่อเมือง	2134 - 2144
39	พระเจ้าวรวงศาธรรมิราช	2144 - 2165
40	พระเจ้าอุปปุพราช	2165 - 2165
41	พระเจ้าบัณฑิตโพธิสาร	2165 - 2170
42	พระหน่อแก้ว	2170 -
43	เจ้าต่อนคำ	
44	พระเจ้าสุริยวงศาธรรมิราช	2176 - 2233
45	พระเจ้าองค์หล่อ และพระยาเมืองจันทน์	2233 - 2241
46	พระเจ้านันทราช พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชรัชกาลล้านช้าง แยกออกเป็น 3 แคว้น คือเวียงจันทน์ หลวงพระบาง และจำปาศักดิ์	2242 - 2243

ลำดับ	พระนาม	ครองราชย์ (พ.ศ.)
กษัตริย์ปกครองเวียงจันทน์		
1	พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 2 (เจ้าองค์ไชยแก้ว)	2243 - 2278
2	เจ้าลอง	2278 - 2283
3	เจ้าสิริบุญสาร	2283 - 2322
4	เจ้านันทเสน	2334 - 2334
5	เจ้าอินทวงศ์	2321 - 2346
6	เจ้าไชยเชษฐาธิราชที่ 3 (เจ้าอนุวงศ์)	2347 - 2371
กษัตริย์ปกครองจำปาศักดิ์		
1	พระสร้อยสมุทรพุทธางกูร	2256 - 2281
2	เจ้าไชยยะกุมาร	2282 - 2334
3	พระวิไชยขัตติยะวงศา	2334 - 2354
4	เจ้าหมาน้อย	2356 - 2362
5	เจ้าราชบุตร (ไย)	2364 - 2370
6	เจ้าฮุย	2370 - 2373
7	เจ้านาค	2374 - 2383
8	เจ้ายุติธรรมธร (คำใหญ่)	2389 - 2392
9	เจ้ายุติธรรม (คำสุก)	2392 - 2444
10	เจ้าราชदनัย (หยุย)	2446 - 2479
11	เจ้าบุญอุ้ม ณ จำปาศักดิ์	2479 - 2509

ลำดับ	พระนาม	ครองราชย์ (พ.ศ.)
กษัตริย์ปกครองหลวงพระบาง		
1	พระเจ้ากิงกิสราข	2250 - 2261
2	สมเด็จพระบรมขัตติยะวงศา (เจ้าองค์คำหรือองค์นก)	2261 - 2270
3	เจ้าอินทโสสม	2270 - 2314
4	เจ้าโชติกะ	2319 - 2324
5	เจ้าสุริยวงศา	2324 - 2330
6	เจ้าอนุรุธ	2330 - 2360
7	เจ้ามณฑาทูราข	2360 - 2379
8	เจ้าสุขเสริม	2379 - 2393
9	เจ้าจันทราข	2394 - 2412
10	พระเจ้ามหินทรเทพนิภาธร (อุ่นคำ)	2413 - 2423
11	พระเจ้าลักกะรินทร์ (คำสุก)	2425 - 2446
12	พระเจ้าศรีสว่างวงศ์	2446 - 2502
13	พระเจ้าศรีสว่างวัฒนา	2502 - 2519

(ที่มา : อรรถ นันทวัตร, “ประวัติศาสตร์นิพนธ์อีสาน:ศึกษาเชิงวิเคราะห์
ประเพณีการจดบันทึกประวัติศาสตร์ หัวเมืองอีสาน. ถึงต้นคริสต์ศตวรรษ. ที่
20” บัณฑิตวิทยาลัย,มหาวิทยาลัยศิลปากร,2529.และยุพิน เข็มมุกด์, “สถาบัน
สงฆ์กับการเมืองและสังคมล้านนา พ.ศ. 2917 - 2101” บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศิลปากร,2531)

บรรณานุกรม 1

- คณะศึกษานุศิษย์, หลวงปู่ศรีจันทร์ วัณณาโก. ชีวประวัติพระคุณเจ้า. พระธรรมวรालังการ. อุดรธานี. ภาคอีสาน, 2537.
- จิตร ภูมิศักดิ์, ความเป็นมาของคำสยามไทย ลาว และขอม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม, 2535.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร “ตำนานในกลุ่มชาติพันธุ์ ไทย - ลาว : ความสัมพันธ์ระหว่างตำนานกับบริบททางสังคม” ในคติชนกับคนไทย - ไทย. ศิราพร ณ กลาง และสุกัญญา ภัทรราชย์ พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.), 190.
- ดนุพล ไชยสินธุ์. วรรณกรรมจังหวัดเลย. เลย. รุ่งแสงธุรกิจ การพิมพ์, 2537.
- นิวัฒน์ พ.ศรีสุวรรณนันท์. ประวัติศาสตร์ไทยลาว - อีสาน. ม.ป.ท. 2512.
- เต็ม วิภาคย์พจนกิจ. ประวัติศาสตร์อีสาน. กรุงเทพมหานคร : มิตรนราการพิมพ์, 2529.
- พงศาวดารย่อเมืองเวียงจันทน์. ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 70 เล่ม 44. พระนคร : โรงพิมพ์องค์การค้ำคुरुสภา, 2512.
- ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม (ฉ.2525) กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, 2530.
- สุริยา บรรพลา, พิธีกรรมเลี้ยงปีและสักการะเจ้าฟ้าร่ม (ฮ่ม) ชาวบ้านทรายขาว ตำบลทรายขาว อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย. เลย : สมาร์ทปรี้น, 2543.
- พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 8 อุบลราชธานี, สำนักงาน. ลำดับกษัตริย์ลาว. อุบลราชธานี, 2543 .
- พงศาวดารล้านช้าง. (นิทานพ่อขุนบรมราชา). ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 70 เล่ม 43. พระนคร : โรงพิมพ์. องค์การค้ำคुरुสภา, 2512.

บรรณานุกรมสัมภาษณ์

- แก่น มีมะจำ, ผู้ทรงอุปฮาด. สัมภาษณ์, 25 มีนาคม 2545.
- กี ผุยขันธุ์, ผู้ทรงท้าวหล้าน้ำ. สัมภาษณ์, 25 มีนาคม 2545.
- คำหยาด ตันติปทุม, ประธานสภาวัฒนธรรมเมืองทรายขาว. สัมภาษณ์, 18 มีนาคม 2540.
- ชนินทร์ ตันติปทุม, สัมภาษณ์, 20 มีนาคม 2545.
- ขุน นามุ่น. อดีตอาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านนาแว. สัมภาษณ์, 18 มีนาคม 2545.
- ประพนธ์ พลอยพุ่ม, ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดเลย. สัมภาษณ์, 16 มีนาคม 2545.
- พระราชสุเมธี. เจ้าคณะจังหวัดเลยนิกายธรรมยุติ, สัมภาษณ์, 15 มีนาคม 2545.
- สฤชดี พุดชาคำ. กำนันตำบลทรายขาว. สัมภาษณ์, 15 มีนาคม 2545.
- สมควร สนธิมูล. ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอวังสะพุง. สัมภาษณ์, 17 มีนาคม 2545.
- โสโณณสังฆภาส. เจ้าคณะตำบลทรายขาว. สัมภาษณ์, 16 มีนาคม 2545.
- เจ้าอาวาสวัดกู่คำ (วัดกลาง)
- ใส การะเกษ (กึ่งก้าน), สัมภาษณ์, 25 มีนาคม 2545.
- หนูพิน เกษทองมา, ผู้ทรงเจ้าราชวงศ์. สัมภาษณ์, 25 มีนาคม 2545.
- สง่า ไชยเต็ม. หัวหน้าคณะแมงต๊อบตำบลทรายขาว. สัมภาษณ์, 20 มีนาคม 2545.
- บัวพา พรหมจันทร์. นางเอกคณะแมงต๊อบตำบลทรายขาว. สัมภาษณ์,
- ลำกา การะเกษ. นางแต่งเจ้าพ่อขุนรามบ้านโพนงาม. สัมภาษณ์, 22 มีนาคม 2545.
- บัว ไพยา. สมุนเจ้าพ่อดิน บ้านนาแว. สัมภาษณ์, 22 มีนาคม 2545.

บรรณานุกรม 2

- กิตติวัฒน์ สัตนาโค. จารึกพระบางเมืองชายขาว. ม.ป.ท,ม.ป.ป. (อัดสำเนา)
 ดนุพล ไชยสินธุ์. จารึกพระเจ้าองค์ทอง. เลย : สถาบันราชภัฏเลย, 2543.
 (อัดสำเนา)
- ดำรงราชานุภาพ,สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยา. นิทานโบราณคดี.
 กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จันทรานุกุลการพิมพ์, 2543.
- ธวัช ปุณโณทก. วรรณกรรมพื้นบ้านกับศิลปะการเล่นและการแสดงพื้น
 บ้านไทย. ใน อังคนานันท์ อิพาวรรณและคณะ. ศิลปะการเล่น
 และการแสดงพื้นบ้านของไทย. นนทบุรี: 2533.
- ธิดา สาระยา. ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นประวัติศาสตร์ที่สัมพันธ์กับสังคมมนุษย์.
 พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : เมืองโบราณ,2539.
- นิวัฒน์ พ.ศรีสุวรรณนท์. ประวัติศาสตร์ไทย - ลาว - อีสาน. กรุงเทพมหานคร :
 มิตรนราการพิมพ์,2512.
- พลูหลวง. ความเชื่อของไทย (คติสยาม). พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร:
 เมืองโบราณ,2546.
- พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2525. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร :
 อักษรเจริญทัศน์, 2530
- พงศาวดารย่อเมืองเวียงจันทน์. ประชุมพงศาวดารภาคที่ 10 เล่ม 44.
 กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์องค์การคำคุณุสภา,2512
- ศิลปากร,กรม. จารึกในประเทศไทย, เล่ม 5. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
 ภาพพิมพ์, 2529.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. ล้านนาประเทศ. กรุงเทพมหานคร: ,มติชน,2545.

ศึกษาธิการ,กระทรวง. ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร.เล่มที่ 11. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์การศาสนา, 2535

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2525. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร :

อักษรเจริญทัศน์,2530.

สุรศักดิ์ ศรีสำออง. ลำดับกษัตริย์ลาว. กรุงเทพมหานคร : สำนักโบราณคดี

และพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ,2543.

สวิง บุญเจิม. มรดกอีสาน. พิมพ์ ครั้งที่ 4. อุบลราชธานี: มรดกอีสาน, 2539.

ลีลา วีระวงส์. ประวัติศาสตร์ลาว. กรุงเทพมหานคร : มติชน, 2539

อมรา พงศาพิชญ์. ความหลากหลายทางวัฒนธรรม (กระบวนทัศน์และบทบาท

ในประชาสังคม).กรุงเทพมหานคร:2542

อุทัย เทพสิทธิธา. ความเป็นมาของไทย - ลาว. กรุงเทพมหานคร:ประพาสต้น

การพิมพ์,2509.

องค์การคำครุสภา. ประชุมพงศาวดาร เล่ม 2 (ประชุมพงศาวดาร ภาค 1 ตอน

ปลาย และภาค 2). กรุงเทพมหานคร: ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์,2506.

ประชุมพงศาวดาร เล่ม 38 (ประชุมพงศาวดาร ภาค 64).

กรุงเทพมหานคร: ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์,2512.

สนับสนุนงบประมาณ
ในการจัดพิมพ์เพื่อเผยแพร่

โดย

ส.ส.ทศพล สังขทรัพย์

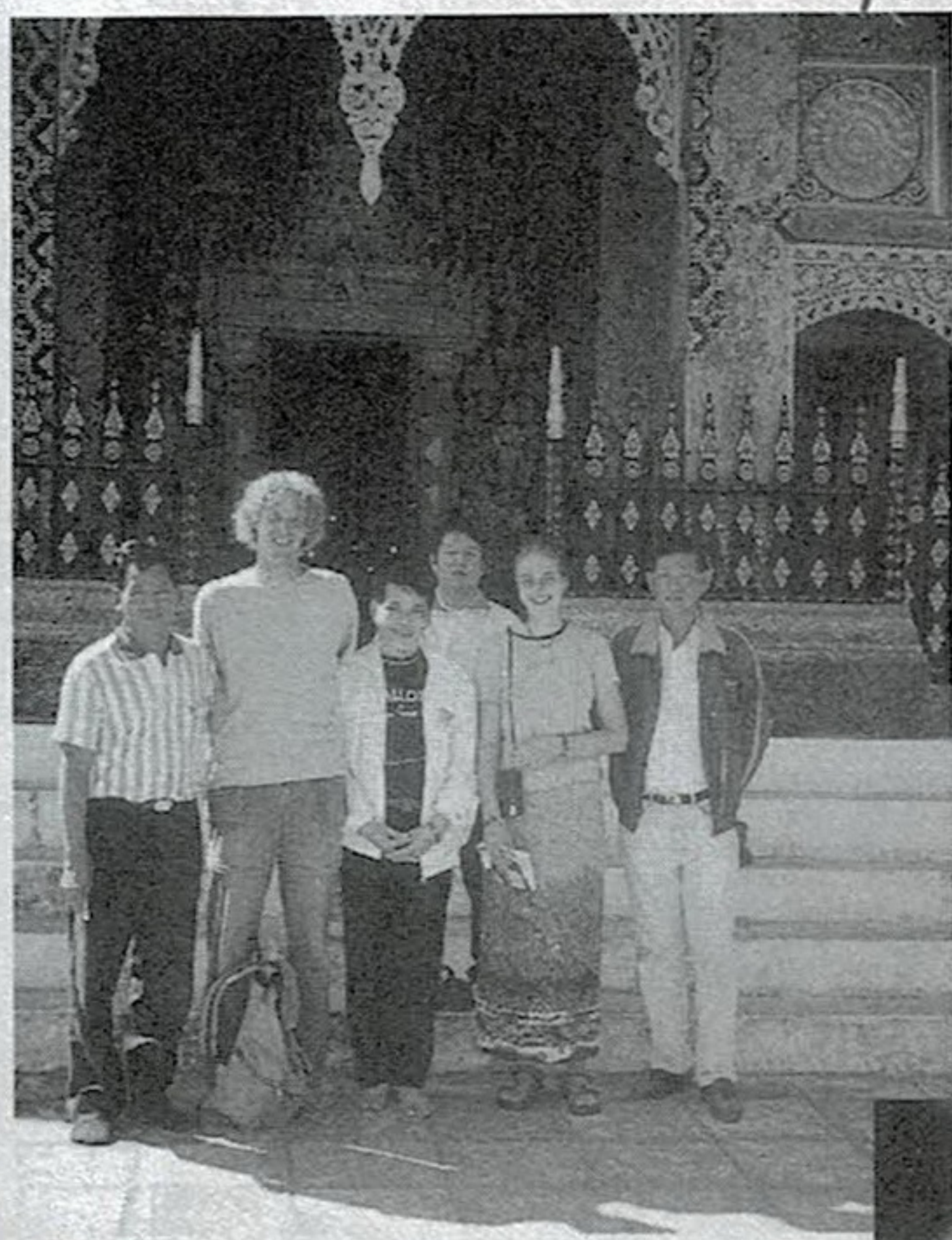
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดเลย เขต 1

จำนวน 300 เล่ม

ชาวเมืองเลยกราบขอขอบคุณ

หน้า 105
หน้า 959.342
หน้า 8679

ดอ 9382

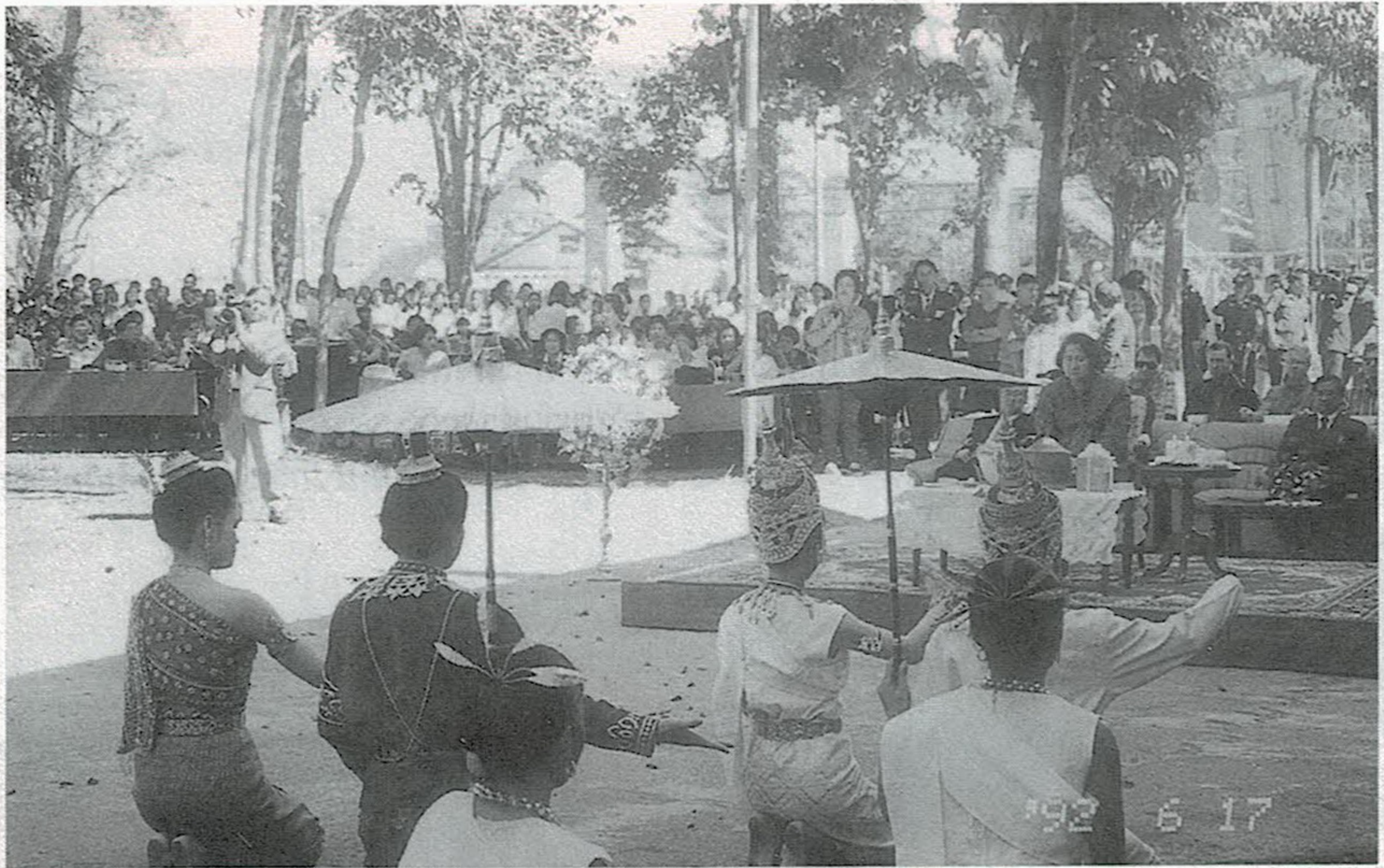
ภาพที่ 7. คณะสำรวจเมืองหลวงพระบาง พ.ศ.2543
กับชาวต่างชาติ
ที่มา : ถ่ายภาพโดย เกรียงศักดิ์ ตันกิจเจริญ

ภาพที่ 8. เจ้าของโรงแรมโนรัก (เฮียฮุ้นและคณะ)
ให้การต้อนรับคณะสำรวจด้วยดี
ที่มา : ถ่ายภาพโดย สุริยา บรรพลา

ภาพที่ 9. พาแลงของชาวหลวงพระบางญาติของเฮียฮุ้น
เจ้าของโรงแรมโนรัก
ที่มา : ถ่ายภาพ โดยสุริยา บรรพลา

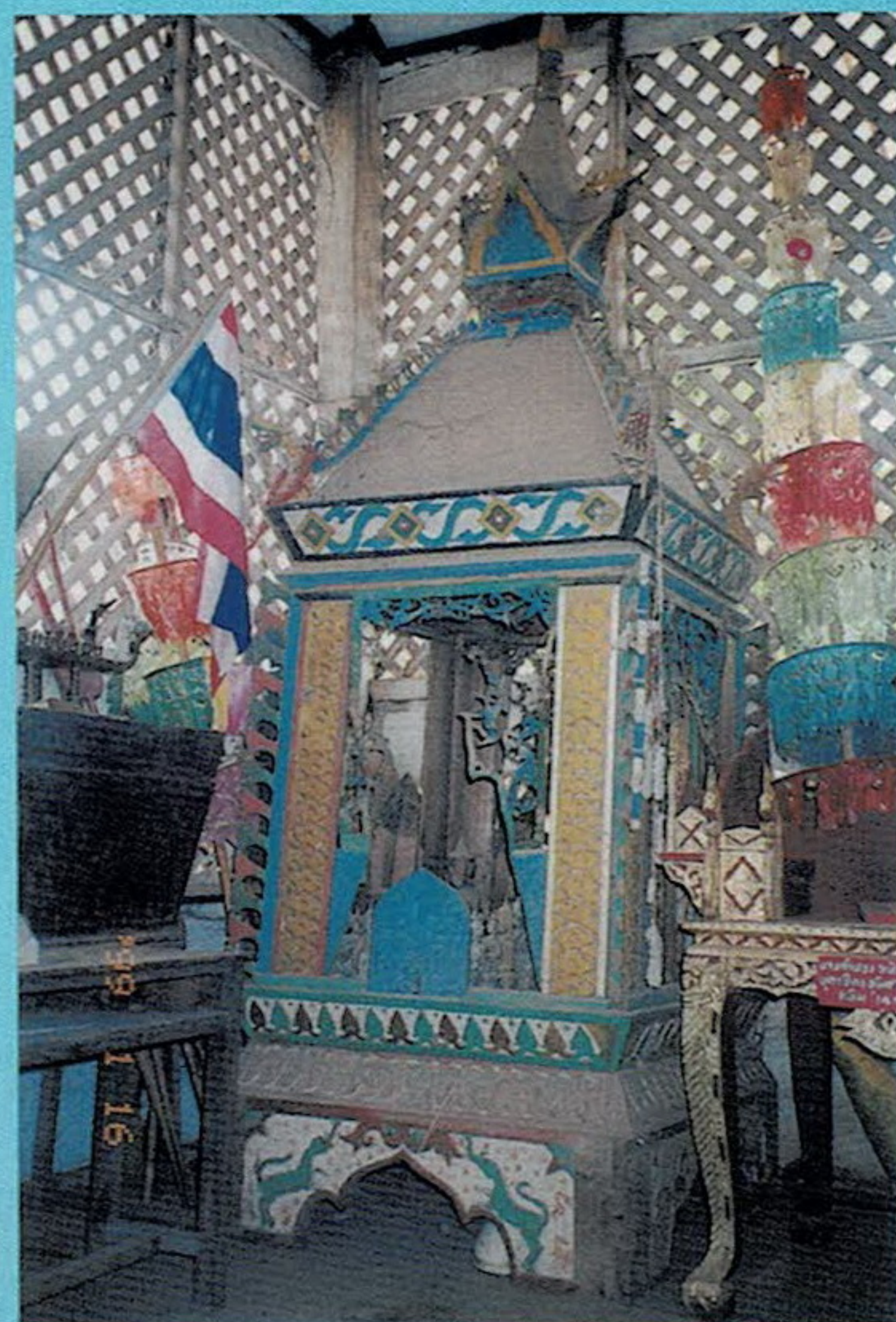
ภาพที่ 10. การแสดงฟ้อนศรีเมืองเลยรับเสด็จ สมเด็จพระพี่นางเธอฯ เมื่อ พ.ศ. 2536 ณ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเลย
ที่มา : ถ่ายภาพโดย สุรียา บรรพลา

ภาพที่ 11. การแสดงฟ้อนศรีเมืองเลยรับเสด็จ สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เมื่อ พ.ศ. 2538 ณ ท่าหนักภูเรือ จังหวัดเลย
ที่มา : ถ่ายภาพโดย สุรียา บรรพลา

▲ ธาตุบรรจุอัฐิเจ้านายโบราณ

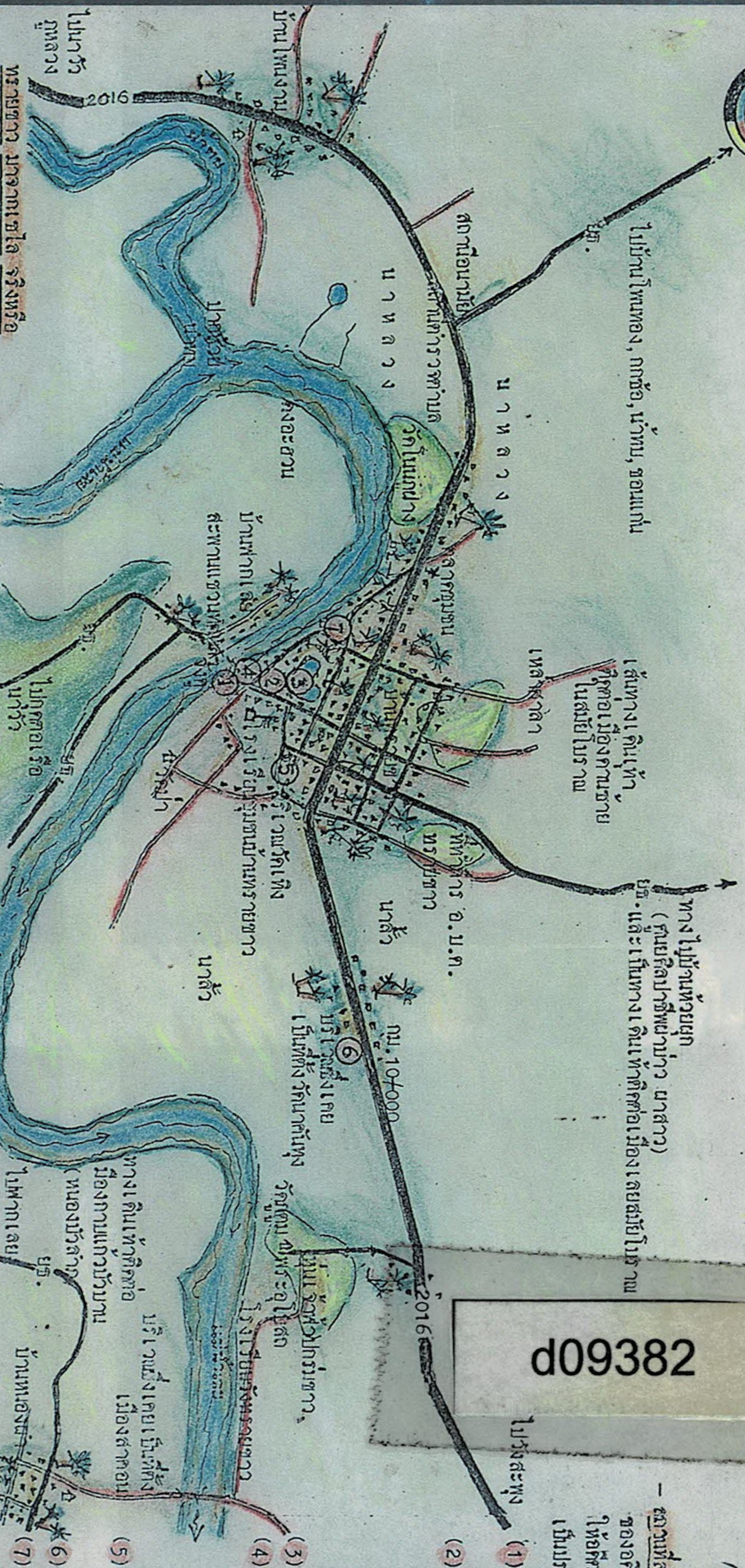
▲ ธรรมาสันเฝ้าแก้

▲ ควนจำ และนางเทียม ร่วมเล่นฟ้อนรำงานบุญเดือนหก

▲ พิธีมิดฟาย ในพิธีกรรมเลี้ยงปี วันอาทิตย์แรกของเดือนหก

- สถานที่ที่
ของอภิศ
ให้ศก
เป็นประ

พระราชพงศาวดารเมืองชัยภูมิ

— เมืองชัยภูมิ หรือเมืองชัย เป็นเมืองหน้าด่านสำคัญทางทิศตะวันตกของล้านช้าง ปรากฏชื่อเมืองครั้งแรกในรัชกาลพระยาฟ้ารุ่งม (พ.ศ. 1896 - 1936) โดยพงศาวดารล้านช้างฉบับหน้าฉบับแรกได้กล่าวถึงบรรดาหัวเมืองหน้าด่าน (ขอบเมือง) ดังต่อไปนี้ ... ในปีพุทธศักราช 2475 (พ.ศ. 2475) สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี เสด็จประพาสหัวเมืองลาวล้านช้าง ได้เสด็จมาที่เมืองชัยภูมิ ทรงมีพระราชดำริว่า เมืองชัยภูมิมีความสำคัญมาก จึงมีพระราชดำริให้ตั้งเมืองขึ้นที่เมืองชัยภูมิ และให้ตั้งชื่อเมืองว่า เมืองชัยภูมิ

— เมื่อพิจารณาถึงที่ตั้งชุมชนชนชาติใหญ่บริเวณพื้นที่ใกล้เคียง โดยเฉพาะบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเลยซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ และพื้นที่ราบกว้างขวางกว่าพื้นที่อื่น ๆ ในบริเวณนี้ พบว่าชื่อเมืองชัยภูมิ หรือชัยภูมิจากนี้ ไปพ้องกับชื่อเมืองโบราณในตำนานพื้นเมืองเรื่องนางผมหม่อมของกุ่มชนลุ่มน้ำเลย คือ เมืองทรายขาวหรือบ้านทรายขาว ที่ตั้งอยู่บนที่ราบริมฝั่งแม่น้ำเลยทางด้านทิศเหนือของผอ ห่างจากอำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย ลงมาทางด้านทิศใต้ประมาณ 12 กิโลเมตร (และ ศึกษานานาชาติ (สิ่งพิมพ์) ได้กล่าวถึงเมืองนี้ว่า "บ้านทรายขาวยังปรากฏหลักฐานในประวัติศาสตร์อีกว่า เคยเป็นเมืองเก่ามาครั้งหนึ่ง มีหลักเมือง กางเพงเมืองปรากฏให้เห็นอยู่ทุกวันนี้ แม้ในแผนที่ประเทศไทยเก่า ๆ สมัย ร. ๕, ๖, ๗, ๘, ๙, ๑๐, ๑๑, ๑๒, ๑๓, ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘, ๑๙, ๒๐, ๒๑, ๒๒, ๒๓, ๒๔, ๒๕, ๒๖, ๒๗, ๒๘, ๒๙, ๓๐, ๓๑, ๓๒, ๓๓, ๓๔, ๓๕, ๓๖, ๓๗, ๓๘, ๓๙, ๔๐, ๔๑, ๔๒, ๔๓, ๔๔, ๔๕, ๔๖, ๔๗, ๔๘, ๔๙, ๕๐, ๕๑, ๕๒, ๕๓, ๕๔, ๕๕, ๕๖, ๕๗, ๕๘, ๕๙, ๖๐, ๖๑, ๖๒, ๖๓, ๖๔, ๖๕, ๖๖, ๖๗, ๖๘, ๖๙, ๗๐, ๗๑, ๗๒, ๗๓, ๗๔, ๗๕, ๗๖, ๗๗, ๗๘, ๗๙, ๘๐, ๘๑, ๘๒, ๘๓, ๘๔, ๘๕, ๘๖, ๘๗, ๘๘, ๘๙, ๙๐, ๙๑, ๙๒, ๙๓, ๙๔, ๙๕, ๙๖, ๙๗, ๙๘, ๙๙, ๑๐๐, ๑๐๑, ๑๐๒, ๑๐๓, ๑๐๔, ๑๐๕, ๑๐๖, ๑๐๗, ๑๐๘, ๑๐๙, ๑๑๐, ๑๑๑, ๑๑๒, ๑๑๓, ๑๑๔, ๑๑๕, ๑๑๖, ๑๑๗, ๑๑๘, ๑๑๙, ๑๒๐, ๑๒๑, ๑๒๒, ๑๒๓, ๑๒๔, ๑๒๕, ๑๒๖, ๑๒๗, ๑๒๘, ๑๒๙, ๑๓๐, ๑๓๑, ๑๓๒, ๑๓๓, ๑๓๔, ๑๓๕, ๑๓๖, ๑๓๗, ๑๓๘, ๑๓๙, ๑๔๐, ๑๔๑, ๑๔๒, ๑๔๓, ๑๔๔, ๑๔๕, ๑๔๖, ๑๔๗, ๑๔๘, ๑๔๙, ๑๕๐, ๑๕๑, ๑๕๒, ๑๕๓, ๑๕๔, ๑๕๕, ๑๕๖, ๑๕๗, ๑๕๘, ๑๕๙, ๑๖๐, ๑๖๑, ๑๖๒, ๑๖๓, ๑๖๔, ๑๖๕, ๑๖๖, ๑๖๗, ๑๖๘, ๑๖๙, ๑๗๐, ๑๗๑, ๑๗๒, ๑๗๓, ๑๗๔, ๑๗๕, ๑๗๖, ๑๗๗, ๑๗๘, ๑๗๙, ๑๘๐, ๑๘๑, ๑๘๒, ๑๘๓, ๑๘๔, ๑๘๕, ๑๘๖, ๑๘๗, ๑๘๘, ๑๘๙, ๑๙๐, ๑๙๑, ๑๙๒, ๑๙๓, ๑๙๔, ๑๙๕, ๑๙๖, ๑๙๗, ๑๙๘, ๑๙๙, ๒๐๐, ๒๐๑, ๒๐๒, ๒๐๓, ๒๐๔, ๒๐๕, ๒๐๖, ๒๐๗, ๒๐๘, ๒๐๙, ๒๑๐, ๒๑๑, ๒๑๒, ๒๑๓, ๒๑๔, ๒๑๕, ๒๑๖, ๒๑๗, ๒๑๘, ๒๑๙, ๒๒๐, ๒๒๑, ๒๒๒, ๒๒๓, ๒๒๔, ๒๒๕, ๒๒๖, ๒๒๗, ๒๒๘, ๒๒๙, ๒๓๐, ๒๓๑, ๒๓๒, ๒๓๓, ๒๓๔, ๒๓๕, ๒๓๖, ๒๓๗, ๒๓๘, ๒๓๙, ๒๔๐, ๒๔๑, ๒๔๒, ๒๔๓, ๒๔๔, ๒๔๕, ๒๔๖, ๒๔๗, ๒๔๘, ๒๔๙, ๒๕๐, ๒๕๑, ๒๕๒, ๒๕๓, ๒๕๔, ๒๕๕, ๒๕๖, ๒๕๗, ๒๕๘, ๒๕๙, ๒๖๐, ๒๖๑, ๒๖๒, ๒๖๓, ๒๖๔, ๒๖๕, ๒๖๖, ๒๖๗, ๒๖๘, ๒๖๙, ๒๗๐, ๒๗๑, ๒๗๒, ๒๗๓, ๒๗๔, ๒๗๕, ๒๗๖, ๒๗๗, ๒๗๘, ๒๗๙, ๒๘๐, ๒๘๑, ๒๘๒, ๒๘๓, ๒๘๔, ๒๘๕, ๒๘๖, ๒๘๗, ๒๘๘, ๒๘๙, ๒๙๐, ๒๙๑, ๒๙๒, ๒๙๓, ๒๙๔, ๒๙๕, ๒๙๖, ๒๙๗, ๒๙๘, ๒๙๙, ๓๐๐, ๓๐๑, ๓๐๒, ๓๐๓, ๓๐๔, ๓๐๕, ๓๐๖, ๓๐๗, ๓๐๘, ๓๐๙, ๓๑๐, ๓๑๑, ๓๑๒, ๓๑๓, ๓๑๔, ๓๑๕, ๓๑๖, ๓๑๗, ๓๑๘, ๓๑๙, ๓๒๐, ๓๒๑, ๓๒๒, ๓๒๓, ๓๒๔, ๓๒๕, ๓๒๖, ๓๒๗, ๓๒๘, ๓๒๙, ๓๓๐, ๓๓๑, ๓๓๒, ๓๓๓, ๓๓๔, ๓๓๕, ๓๓๖, ๓๓๗, ๓๓๘, ๓๓๙, ๓๔๐, ๓๔๑, ๓๔๒, ๓๔๓, ๓๔๔, ๓๔๕, ๓๔๖, ๓๔๗, ๓๔๘, ๓๔๙, ๓๕๐, ๓๕๑, ๓๕๒, ๓๕๓, ๓๕๔, ๓๕๕, ๓๕๖, ๓๕๗, ๓๕๘, ๓๕๙, ๓๖๐, ๓๖๑, ๓๖๒, ๓๖๓, ๓๖๔, ๓๖๕, ๓๖๖, ๓๖๗, ๓๖๘, ๓๖๙, ๓๗๐, ๓๗๑, ๓๗๒, ๓๗๓, ๓๗๔, ๓๗๕, ๓๗๖, ๓๗๗, ๓๗๘, ๓๗๙, ๓๘๐, ๓๘๑, ๓๘๒, ๓๘๓, ๓๘๔, ๓๘๕, ๓๘๖, ๓๘๗, ๓๘๘, ๓๘๙, ๓๙๐, ๓๙๑, ๓๙๒, ๓๙๓, ๓๙๔, ๓๙๕, ๓๙๖, ๓๙๗, ๓๙๘, ๓๙๙, ๔๐๐, ๔๐๑, ๔๐๒, ๔๐๓, ๔๐๔, ๔๐๕, ๔๐๖, ๔๐๗, ๔๐๘, ๔๐๙, ๔๑๐, ๔๑๑, ๔๑๒, ๔๑๓, ๔๑๔, ๔๑๕, ๔๑๖, ๔๑๗, ๔๑๘, ๔๑๙, ๔๒๐, ๔๒๑, ๔๒๒, ๔๒๓, ๔๒๔, ๔๒๕, ๔๒๖, ๔๒๗, ๔๒๘, ๔๒๙, ๔๓๐, ๔๓๑, ๔๓๒, ๔๓๓, ๔๓๔, ๔๓๕, ๔๓๖, ๔๓๗, ๔๓๘, ๔๓๙, ๔๔๐, ๔๔๑, ๔๔๒, ๔๔๓, ๔๔๔, ๔๔๕, ๔๔๖, ๔๔๗, ๔๔๘, ๔๔๙, ๔๕๐, ๔๕๑, ๔๕๒, ๔๕๓, ๔๕๔, ๔๕๕, ๔๕๖, ๔๕๗, ๔๕๘, ๔๕๙, ๔๖๐, ๔๖๑, ๔๖๒, ๔๖๓, ๔๖๔, ๔๖๕, ๔๖๖, ๔๖๗, ๔๖๘, ๔๖๙, ๔๗๐, ๔๗๑, ๔๗๒, ๔๗๓, ๔๗๔, ๔๗๕, ๔๗๖, ๔๗๗, ๔๗๘, ๔๗๙, ๔๘๐, ๔๘๑, ๔๘๒, ๔๘๓, ๔๘๔, ๔๘๕, ๔๘๖, ๔๘๗, ๔๘๘, ๔๘๙, ๔๙๐, ๔๙๑, ๔๙๒, ๔๙๓, ๔๙๔, ๔๙๕,